

De voorbereidingen

'Hoezo Myanmar?' Dat was een vraag die we meerdere malen moesten beantwoorden. Vaak wist men niet eens waar het lag. Zelfs de stagiaire bij het reisbureau was de kluts even helemaal kwijt. Birma klonk de meesten wat bekender in de oren. Het was ook een vraag die we onszelf stelden. Want moesten we wel naar een land gaan waar zo'n fout regime al zo lang het Birmese volk onderdrukte? Hetzelfde regime dat in 1989 besloot dat Birma voortaan naar Birmaanse uitspraak Myanmar heet. We hoopten in ieder geval door onze manier van reizen het geld zoveel mogelijk uit de zakken van de overheid te houden. We waren benieuwd of we er iets van zouden merken dat hier een militaire dictatuur de scepter zwaaide. Myanmar dus. Een land waar we allebei nog niet geweest waren. En een land in Azië, het werelddeel waar we toch het allerliefste komen.

Van tevoren moeten we de gebruikelijke dingen regelen. Om te beginnen een zo goedkoop mogelijk ticket. In ons geval betekent dat een vlucht via Kuala Lumpur – Maleisië voor € 920,- per persoon inclusief luchthavenbelasting. Een vrij uitzonderlijke route, omdat je eerst over Myanmar heen richting het zuiden vliegt en daarna weer 1½ uur terug moet. Veel vluchten bleken al vol te zitten, oftewel: we moeten ons verblijf met een week oprekken tot vijf weken. Erg hè?! Per aangetekende post vragen we een visum aan bij het consulaat in Breda en na een paar dagen is ook dat geregeld. Het is een land waar het nog geen storm loopt. En dan natuurlijk nog de nodige vaccinaties.

Ook moeten we voor de hele reis contante dollars meenemen. De koers is met 1,27 voor ons erg gunstig. Twee weken later stijgt hij zelfs tot 1,31! Traveller cheques, pinpas of creditcard kun je nergens in Myanmar gebruiken. Maar, verzekert ons een medewerker van het consulaat, Myanmar is een erg veilig land. Met ieder 700 dollar op zak hopen we de vijf weken in Myanmar door te komen. Vertrekdatum donderdag 18 november, terugkomst donderdag 23 december 2004.

Donderdag 18 november – vlucht van Schiphol naar Kuala Lumpur

We zitten in de lucht en Vincent zelfs bij het raam. De treinreis van Arnhem naar Schiphol verliep minder soepel: een stroomstoring bij Ede-Wageningen. Dan maar met een overvol en tergend langzaam stoptreintje naar Amersfoort en van daaruit naar Schiphol. Tijdens de vlucht is het al snel tijd voor het eerste verzetje: de vliegtuigmaaltijd. We hebben onze zinnen gezet op de biefstuk en Vincent hoopt zelfs op een 'well done'. De biefstuk wordt het inderdaad en Ingrid blijft er bijna in als een stuk blijft steken, maar Vincent weet een vroegtijdig einde te voorkomen door hard op haar rug te slaan. De vlucht duurt zo'n elf uur en is zwaar omdat we geen van beiden echt kunnen slapen. De volgende ochtend arriveren we tegen zes uur in Kuala Lumpur, de hoofdstad van Maleisië.

Vrijdag 19 november – vlucht van Kuala Lumpur naar Yangon

Om tien uur zullen we verder gaan richting Yangon (voor 1989 heette het Rangoon), de hoofdstad van Myanmar. Tja, en wat doe je zoal in die vier uur? We hebben een deel van onze fonkelnieuwe \$ 20- biljetten omgeruild tegen de vertrouwde oude flappen. In Myanmar zullen we al onze dollars uit Nederland op de zwarte markt moeten wisselen en we zijn bang dat ze de nieuwe biljetten nog niet kennen. En toen was er ook nog tijd voor een tukkie.

Van Kuala Lumpur naar Yangon is het nog tweeënhalve uur vliegen. De tijd vliegt letterlijk voorbij met alle formulieren die we in moeten vullen en de vliegtuigmaaltijd die we naar binnen moeten werken. Zo'n eerste indruk van een nieuw land is altijd erg spannend: we zien Myanmar als een lappendeken van stukjes landbouwgrond met daartussenin steeds weer een pagode (of zoals ze in Myanmar zeggen: een paya). Rond elf uur landen we in

Myanmar, een land dat grenst aan Bangladesh, India, China, Laos en Thailand en verder aan de Golf van Bengalen en de Andamanse Zee ligt. Het is ruim zestien keer zo groot als Nederland en telt zo'n 50 miljoen inwoners. Het tijdsverschil met Nederland is vier-en-half uur.

Bij de douane worden we zeer vriendelijk door twee Birmese dames onthaald. Niks geen strenge controle of strakke gezichten. Sinds eind 2003 hoef je bij binnenkomst ook niet langer meer verplicht \$ 300 om te wisselen in 300 FEC's. FEC stond voor Foreign Exchange Certificate, een betaalmiddel speciaal voor buitenlanders. Een slimme manier van de overheid om dollars binnen te halen. Vervolgens kon je de FEC's alleen maar uitgeven bij overheid-gerelateerde instanties. Maar goed, dit blijft ons gelukkig bespaard.

De derde dame waar we mee in aanraking komen probeert ons af te zetten: \$ 5 voor de taxirit naar ons guesthouse. Maar zo gemakkelijk laten wij ons natuurlijk niet beetnemen en als Ingrid om zich heen kijkt, ziet ze achter een hek een man vriendelijk drie vingers in de lucht steken en binnen de kortste tijd hebben we een rit van \$ 2 geregeld. In een aftandse wagen, dat wel. De achterklep kan ondanks verwoede pogingen van de chauffeur niet open, dus alles moet bij ons op de achterbank. Het is even wennen dat de chauffeur rechts zit; een overblijfsel van het Engelse koloniale verleden, al rijdt het verkeer inmiddels als enige land in Azië aan de rechterkant. Ons einddoel is het Golden Smile Inn in het centrum van Yangon, waar we aan het begin van de middag aankomen. Een low budget hotel voor het niet bepaald lage bedrag van \$ 12, maar wél met airco en een eigen badkamer met alleen koud water. Onze taxichauffeur probeert ons meteen zijn diensten aan te bieden voor een rondrit door het land. Wij willen eerst een paar andere chauffeurs polsen voordat we toehappen. Hij lijkt ons wat aan de dure kant. We maken een afspraak om er nog eens over te praten en nemen daarna zonder morren een koude douche en gaan eerst maar een paar uur slapen in de tropische warmte.

Tegen vieren trekken we Yangon in. Hoeveel mensen er wonen is niet precies te zeggen; al meer dan dertig jaar worden geen officiële bevolkingscijfers meer gegeven, maar het zullen er tussen de vier en vijf miljoen zijn. De stad heeft een erg levendig straatbeeld, waar we meteen helemaal weg van zijn. Overval kleedjes op de stoep met koopwaar, eetstalletjes, mannen die op hele lage stoeltjes om lage tafeltjes op hun gemak thee drinken. Je ziet ook overal mensen die de nationale drug verkopen; betelnoten (afkomstig van de arkapalm), die samen met kruiden en gebluste kalk in betelbladeren worden gewikkeld en waarop vervolgens wordt gekauwd. De mannen stellen met veel zorg hun favoriete mix samen, de meesten dragen nog een traditionele longyi. Dit is een soort kokerrok tot de enkels die met een grote knoop onder de navel wordt vastgezet. Overal op straat zie je rode fledders; de speekselvorming wordt door de betelnoot gestimuleerd en het looizuur van de arekanoot kleurt het speeksel rood. De lippen en de tanden overigens ook. In 1995 heeft de overheid zelfs geprobeerd de verkoop in Yangon te verbieden omdat de rode fledders de toeristen zouden afstoten. Dit verbod is inmiddels opgeheven omdat je een verslaving blijkbaar niet zomaar uit kunt bannen. Ook niet in een dictatuur.

We worden meerdere malen aangesproken of we geld willen wisselen. De zwarte markt is geen slechte optie, of eigenlijk de enige optie; je krijgt honderd keer zoveel als bij de officiële koers. Onze taxichauffeur had ons al ingefluisterd wat de koers ongeveer was. Geld wisselen op de zwarte markt: de eerste keer ben je nog uiterst voorzichtig want je hebt geen flauw idee hoe het geld er uit ziet en hoe de koers ongeveer moet liggen. We beginnen dus voorzichtig met \$ 20. We wisselen tegen 925 kyat (spreek je uit als tsjat), achteraf gezien de beste koers van onze hele reis. Schielijk trekken we ons in de buurt van de Sula Paya met de geldwisselaar terug in een portiekje, want officieel is het verboden zwart geld te wisselen. Hij is natuurlijk al lang bekend met de nieuwe \$ 20 biljetten.

We bekijken daarna meteen even vluchtig de Sula Paya. Hij staat midden op de drukste rotonde van de stad te fonkelen en het verkeer raast er van alle kanten omheen. Binnen ben je meteen in een oase van rust. Tot voor kort was dit met 48 meter het hoogste

bouwwerk, maar deze positie heeft de pagode moeten afstaan aan de hogere luxueuze hotels en kantoorgebouwen die steeds meer in Yangon verrijzen.

Er zijn zoveel dingen te zien in deze voor ons nieuwe stad. We vergapen ons aan de koloniale gevels in allerlei kleuren met vooral veel balkons en luiken. We laten ons verrassen door de vriendelijkheid van de mensen. Naar ons, maar ook naar elkaar toe. In veel Aziatische landen moet je als voetganger maar levend de overkant van de straat zien te bereiken. In Yangon steken voetgangers rustig over zonder platgereden te worden.

Heel kenmerkend voor Myanmar is de thanaka die veel vrouwen op hun gezicht dragen. De schors van de thanakaboom wordt met water op een maalsteen fijngewreven. De pasta die dat oplevert wordt als schoonheidsmiddel gebruikt; het geeft een gladde en vooral lichte huid en bovendien biedt het bescherming tegen de zon en het stof. Maar vreemd genoeg vinden ze het vooral vreselijk mooi.

We lopen voor de zonsondergang richting de Yangon Rivier met in een zakje twee mini-loempia's en twee samosa's (een Indiase snack) die we bij een straatverkoper hebben gekocht. Opeens worden we door een vriendelijke agent tegengehouden; of we aan de overkant van de straat verder willen lopen, want langs het politiebureau mogen we toch echt niet. Uiteindelijk hebben we heerlijk aan het water gegeten in het Junior Duck Restaurant voor ruim drie euro. En dan krijg je de zonsondergang er gratis bij! Ingrid zat zwetend te stuntelen met de eetstokjes en neemt uiteindelijk toch maar de opscheplepel. Vincent heeft duidelijk vaker met dit bijltje gehakt.

Uiteindelijk gaan we met een trishaw weer richting ons guesthouse. Dat is een fietstaxi, waarbij de twee passagiers als het ware in een zijspan rug-aan-rug zitten. We zijn nog zo moe van de reis dat we om acht uur al weer in bed liggen, bovendien valt er toch niet zo veel te doen omdat de elektriciteit is uitgevallen. Het was een heerlijke en veelbelovende eerste dag.

Zaterdag 20 november – Yangon

Eigenlijk willen we vandaag naar de Shwedagon-pagode, maar als om kwart over zes de wekker afloopt, schijnt de zon al volop. Het moet dus nog vroeger. In plaats daarvan besluiten we wat lokale markten af te struinen. Vooral de overdekte specerijenmarkt is erg leuk. Hier zien we voor het eerst thanaka in allerlei varianten en grote hoeveelheden. Maar ook anijs, zoethout en kruidnagel. Er zijn veel Indiase mensen, als een overblijfsel van de tijd dat Myanmar een Britse kolonie was en er vanuit Brits-Indië veel Indiërs meekwamen, vaak soldaten. In de jaren veertig van de vorige eeuw was maar liefst de helft van de inwoners van Yangon Indiër. In het begin worden we alleen maar aange-staard; we vallen als enige toeristen wel erg uit de toon. Maar al snel raken we aan de praat met een Indiër en telkens als we iets ondefinieerbaars op de markt zien, zoeken we hem op voor uitleg. Het wordt steeds gezelliger, iedereen wil op de foto en we krijgen dingen te proeven.

Na deze markt is het hoog tijd voor een kopje thee. Op een laag stoeltje, omringd door mensen die ons aangapen of toelachen. De ultrasterke thee is op smaak gemaakt met mierzoete gecondenseerde melk. Volgens Ingrid is het best lekker!?

Inmiddels zijn we er ook achter gekomen hoe je hier op een respectvolle wijze geld geeft of aanpakt. Je neemt het geld in je rechterhand, ondersteunt met je linkerhand je rechteronderarm en overhandigt het geld. Het ontvangen kan op dezelfde manier of met twee handen tegen elkaar aan. Geld aangeven of ontvangen met maar één hand is eigenlijk 'Not done' en getuigt van weinig respect.

Na enige dagen wordt dit voor ons een heel natuurlijke manier van doen die erg op prijs wordt gesteld wat af te lezen is aan de glimlachende gezichten. En zelfs terug in Nederland blijkt deze gewoonte behoorlijk ingesleten.

We lopen verder langs de vleesafdeling die echt een mannenaangelegenheid is. Ingrid krijgt al bijna diarree door er alleen maar naar te kijken. Eén van de slaggers, een joch nog, wil Ingrid een hand geven als ze een tijdje geïnteresseerd naar zijn werkzaamheden staat te kijken. Tja, dat kun je haast niet afslaan, hoe onsmakelijk het misschien ook is. Ook een oude dame schiet Ingrid aan omdat ze graag op de foto wil. Het is allemaal erg leuk en we leggen makkelijk contact.

Bij een brede straat aangekomen is er een opstopping van auto's die eruit zien als een soort praalwagens. We hadden de stellages die op de auto's staan al veelvuldig in de marktstraatjes gezien; een houten frame behangen met geld en allerlei dingen zoals wandklokken, dekens, vegers, thermoskannen enz. Er staat zelfs een versierde koelkast tussen en wij krijgen vanuit één van de auto's wat te drinken aangeboden. Als we vragen wat dit allemaal voor moet stellen, krijgen we te horen dat alles morgen rond negen uur bij de Shwedagon-pagode gedoneerd wordt.

Op de terugweg naar ons guesthouse lunchen we bij een straatventer die heerlijke panenkoekjes met fruit en kokos bakt. Ze worden met een grote schaar in hapklare brokken geknipt en kosten per stuk 150 kyat. Dat is € 0,15.

We hopen, volgens afspraak, in ons guesthouse onze taximan van gisteren aan te treffen. We weten inmiddels precies wat we per taxi willen gaan doen, maar nu is Minth Aung niet te traceren. Eerst maar een uurtje lui gedommeld op bed voordat we besluiten om naar het kantoor van de reisagent te lopen waar Minth Aung voor werkt. Onderweg hebben we oponthoud omdat ze bij de Sule Paya met tien man bezig zijn een groot stenen boeddha beeld uit een pickup truck te laden. Het gaat zo langzaam dat we toch maar doorlopen; we moeten namelijk nog een auto met chauffeur regelen. Een paar blokken verderop hebben we weer een oponthoud. Deze keer stuiten we op een moderne ijssalon waar de westers georiënteerde rijkere jongeren (allemaal Chinezen) komen. Nou vooruit, even snel een ijsje eten en de sfeer proeven in deze 'westerse' winkel die de meeste Birmezen nooit van binnen zullen zien.

Na enig zoeken vinden we de reisagent, maar helaas is hij net gesloten. Wat nu? Vanuit een winkel voor de zekerheid nog even gebeld maar er wordt echt niet opgenomen. Dan met een taxi terug naar het guesthouse en daar weer vergeefs wat rondgebeld. Vervolgens naar de Sule Paya waar de taximannen meestal hun klanten oppikken. Er is er een die het wel voor \$ 50 per dag wil doen. De aanbieding van Minth Aung van \$ 35 wordt met de minuut aantrekkelijker. Terug in het guesthouse blijkt hij inmiddels gebeld te hebben. Iemand had blijkbaar gezien dat we voor het reisbureautje hadden gestaan. Morgen om één uur komt hij naar ons guesthouse om alles te bespreken. Het lijkt misschien een langdradig verhaal, maar het toont onder andere aan dat de Birmezen absoluut niet opdringerig zijn. Ze zijn zelfs bijna te terughoudend. En het laat ook zien dat je als backpacker altijd veel tijd kwijt bent om van alles uit te zoeken.

Na deze lange dag zijn we moe. Na een koude douche vindt Ingrid Vincent in een diepe slaap. Buiten klinkt vrolijke muziek en regent het zacht. Het lijkt hier wel alle dagen feest.

Zondag 21 november – Yangon

Om vijf uur loopt de wekker alweer af. Waarom dit idioot vroege tijdstip? We willen de zonsopkomst bij de **Shwedagon-pagode** zien. Met een taxi arriveren we precies op tijd bij de luxe ingang. Dat wil zeggen, de ingang per lift. De pagode ligt op een 50 meter hoge heuvel en kon vroeger alleen via een lange trappengalerij bereikt worden. Wij kiezen nu even voor snel omdat we toch nog bijna te laat zijn. Bij inlevering van onze sandalen krijgen we een nummertje om ze later weer op te kunnen halen. Schoenen gelden namelijk als onrein.

Boven gekomen belanden we op een marmeren terras. Hier zien we pas hoe kolossaal en mooi de pagode is met zijn ongeveer 100 meter hoogte. Ergens halverwege het steile bouwwerk zien we iets kleins bewegen. Het blijkt een monnik te zijn die rondjes om de stoepa loopt. (zie foto in de serie) De schatten van de eeuwenoude Shwedagon-pagode zijn beroemd in de hele boeddhistische wereld. De vroegere heersers gaven met gulle hand en ook nu geven boeddhistische gelovigen uit het hele land geld om de stoepa verder te verfraaien. De tien meter hoge parasol op de spits bijvoorbeeld is met goud belegd en met edelstenen versierd. Daarbovenop staat een windvaan die met 1.090 diamanten en 1.338 andere edelstenen is ingelegd. De punt van de stang waaraan de windvaan is bevestigd is een gouden kogel van 25 cm. doorsnede waarin o.a. 4.350 diamanten zijn aangebracht. Het pronkstuk is een diamant van 76 karaat. Ook wordt de bovenste helft van de pagoda ieder jaar bekleed met een vliedsun laagje goud. Geschat wordt dat er inmiddels meer dan een ton aan bladgoud is geschonken.

Rondom het heiligdom staan 72 kleine tempels. Met de klok mee lopen we om de stoepa heen. Nu het nog zo vroeg is, kan dat nog; later op de ochtend is de marmeren vloer te heet voor je blote voeten. Overal waar je kijkt zie je devote gelovigen met hun gezicht naar de stoepa bidden. Vrouwen mogen in bepaalde gedeeltes niet komen en niet met hun kruis richting boeddha zitten. Een vriendelijke Birmees komt Ingrid even vertellen dat ze haar zithouding aan moet passen. Hoeveel zelfoverwinning moet het hem gekost hebben, omdat het niets voor Birmezen is om kritiek te hebben. En al helemaal niet op toeristen.

Gek genoeg worden er ook weefwedstrijden gehouden. Een groepje Birmeese dames weven zo snel ze kunnen terwijl het steeds warmer wordt. De gewezen doeken zijn uiteindelijk voor de monniken. Even verderop kunnen de gelovigen met een enorme waaier een nog groter boeddha-beeld koelte toewuiven. Als we achter een paar tempels langslopen, worden we uitgenodigd voor een traditionele lunch. We nemen aan een rond tafeltje op de grond plaats en krijgen heerlijk eten voorgeschoteld. Niets is teveel moeite en de vriendelijke gastheren blijven maar opscheppen. Het is inmiddels tien uur en er hangt een verzengende hitte rondom de pagode.

Als we – dit keer via de originele trappengalerij – de pagode verlaten, zien we aan de overkant van de straat al weer een nieuwe verlokking: een pretpark! De entree is pittig: 30 kyat, oftewel zo'n drie eurocent. Per persoon, dat wel. We zijn er de enige toeristen en een attractie op zich. Het is allemaal erg kneuterig: een draaimolentje met drie paardjes dat met de hand wordt aangeduwd, een minitreintje rijdt hele kleine rondjes, een spookhuis waar de bezoekers helemaal zenuwachtig giechelend en opgewonden uitkomen. Vincent laat zich niet het spookhuis inpraten, maar voor de botsautootjes is hij wel te porren. We wurmen ons ieder in een wagentje en het is voor Ingrid een primeur: voor het eerst in haar leven bestuurt ze een botsautootje. En dat in Myanmar, dat kunnen niet veel mensen zeggen. Er volgen hilarische minuten en na enige schroom durven de Birmezen gelukkig ook tegen ons aan te botsen.

We gaan weer richting het guesthouse, scharrelen op straat bij wat stalletjes onze lunch bij elkaar, doen een dutje en ontmoeten om één uur Minth Aung. De dagprijs van \$ 35 blijkt alleen te gelden als we minimaal drie weken met hem op pad gaan en zo komen we ook met hem op \$ 50 per dag uit. Dat is ons toch te duur en we beslissen snel om de Gouden Rots te laten schieten (dat kost met het openbaar vervoer redelijk veel tijd) en met de trein naar het Inle Meer te gaan. Onze reisgids vermeldt weinig hoopvol: treinen in Birma zijn doorgaans onbetrouwbaar, langzaam en niet bijzonder comfortabel. Op het heetst van de dag gaan we op zoek naar het treinstation om een kaartje te kopen. Eindelijk staan we in een uitgestorven stationshal waarin we de keuze hebben uit 20 loketjes. En zie de goede maar eens te vinden als niks in het Engels is aangegeven. Uiteindelijk staan we bij het goede loketje en hebben we de keuze: \$ 9 voor ordinary class met houten banken of \$ 25 voor upper class met lekkere stoelen. Met een rit van twaalf uur voor de boeg is de keuze snel gemaakt. We vertrekken morgenvroeg.

We trakteren onszelf op een heerlijke beker yoghurt in een gezellig tentje. Als we teruglopen, moeten we een omweg maken omdat de weg is afgezet. Toch maar even vragen waarom. De agent kijkt erg streng, maar ontdooit al bij de eerste zin. Het blijkt de Amerikaanse ambassade te zijn waar we niet langs mogen lopen, nota bene midden in een moslimwijk. We liggen er al vroeg in, want de wekker staat op kwart voor vijf. Dat zijn nog eens tijden!

Maandag 22 november – met de trein van Yangon naar Thazi

Al vroeg stappen we het guesthouse uit door ons vertrouwde straatje naar de taxi's. Er zijn al heel wat mensen op straat bezig terwijl het nog donker is. Voor 800 kyat hebben we snel een taxi die ons in vijf minuten naar het station rijdt. Voor het station staan porters klaar die onze rugzakken naar de trein willen 'sjouwen'. Jammer voor hen, maar we hebben geen rugzakken meegenomen om ze door anderen te laten dragen. Bovendien is het hooguit 40 meter naar onze trein die al klaar voor vertrek is. We lopen naar het hek met de kaartjescontroleurs. Zouden we geldige tickets hebben gekocht? Enigszins gespannen geven we de kaartjes af. Maar alles blijkt in orde te zijn en we worden zelfs naar onze zitplaatsen gebracht. De stoelen zien er comfortabel uit en kunnen zelfs in de slaapstand. Het is tenslotte ook 'First' of 'Upper Class'.

Punctueel zijn ze hier ook want om drie seconden over zes zet de trein zich aarzelend in beweging. Na vijf minuten echter hebben we de eerste stop die gelukkig maar even duurt. Er zullen nog vele korte stops volgen op de reis die elf uur moet gaan duren.

Al snel hebben we achtereenvolgens de arme en de luxe buitenwijken van Yangon achter ons gelaten. Het platteland ziet er gecultiveerd uit. Net zoals vanuit het vliegtuig zien we ontelbare akkers. Hier en daar is men druk aan het oogsten.

Vooraf waren we bang dat er veel rokers in de trein zouden zitten, maar dat valt erg mee. In ons rijtuig is er maar één en zijn rook waait snel weg door de ver openstaande ramen. Inmiddels krijgt Ingrid steeds meer niesbuien en wordt langzaam behoorlijk verkouden. Misschien toch door de openstaande ramen? Met de nodige pillen proberen we het te onderdrukken. Onze 'luxe' stoelen blijken toch niet zo comfortabel te zijn als we dachten. Het verstelmechanisme van de rugleuning werkt niet goed en de zitting van Vincents stoel is behoorlijk doorgezakt, maar we zouden wel ongelooflijke zeuren zijn als we hier moeilijk over zouden doen. Om de anderhalf uur wisselen we van plaats. Een paar dagen later horen we van een echtpaar uit Australië dat er bij hen zelfs twee muizen in de rugleuning woonden.

De stops zijn voornamelijk op kleine sfeervolle stationnetjes waar de verkopers druk langs de trein op en neer lopen. Onderweg lopen ook in de trein de jonge verkoptjes in file met de meest vreemde etenswaren. Ook verhuren ze lectuur voor onderweg. Een monnik huurt een stapel stripboeken en leunt tevreden achterover. Het is soms moeilijk te geloven dat we in een Express Trein zitten; we sukkelen en steigeren door het prachtige landschap, stoppen zo ongeveer in ieder dorp. Ingrid voelt zich steeds beroerder en uiteindelijk arriveren we om kwart over tien 's avonds – met ruim vier uur vertraging – in het dorp Thazi.

Samen met twee Duitsers kruipen we in een paardenkar en laten ons door een uitgestorven en stikdonker Thazi naar het Moon-Light Rest House brengen, het enige overnachtingsadresje dat in de Lonely Planet staat. Een kaarsje voor op de kar zorgt voor een beetje licht. Het is hier zo authentiek. We gaan zomaar vijftig jaar terug in de tijd. Ingrid duikt meteen in bed, Vincent bestelt samen met de Duitsers nog wat te eten. Zij willen het morgen rustig aan doen en de trein van negen uur pakken. Omdat bij die trein vertragingen tot zes uur geen uitzondering zijn, besluiten wij daarom de trein van vijf uur 's morgens te nemen. Vincent gaat rond middernacht met de hotelmanager naar het postkantoor om bij het Inle Meer een kamer te reserveren; door een festival is het daar nu erg druk. De telefoon blijkt uit het jaar nul te zijn; de beambte zet een grote koptelefoon

op en goochelt met allerlei snoeren en stekkers. Hij brengt een prima verbinding tot stand met het May Guest House en weet ook nog een kamer te reserveren. Vincent had graag een foto gemaakt van de vijftig jaar oude telefooncentrale, maar de chef zegt dat de regering dat verboden heeft. Waarom, vraag je je af? Misschien omdat ze zich stiekem schamen voor hun ontwikkelingsachterstand? Uiteindelijk kan Vincent nog een paar uurtjes slapen voor om vier uur de wekker genadeloos afloopt.

Dinsdag 23 november – met de trein van Thazi naar het Inle Meer

Het licht op de kamer is kapot en we pakken onze spullen in met wat licht van het hoofdlampje en de gang. We voelen ons redelijk fit en lopen in het holst van de nacht door de straten van Thazi. Ondanks het vroege uur lopen er toch al mensen op straat, we horen paardenhoefjes en zien de kaarslampjes op de koetsjes opdoemen. Een man wijst ons vriendelijk de weg naar het station en wil daar beslist niets voor hebben. We moeten er even aan wennen dat Birmezen blijkbaar graag helpen, zonder er iets voor te willen hebben. Op het station trommelt een monnik wat treinpersoneel op en dan hup de trein in. Voor \$ 7 zitten we in de Upper Class op draaistoelen, zo kun je altijd in de rijrichting zitten. Het licht doet het niet, een paar kaarsen verlichten het treinstel. Precies om vijf uur vertrekken we. We kwamen in het donker in Thazi aan en we verlaten het ook weer in het donker. Om Thazi zal voor ons dan ook altijd een mysterieuze waas hangen.

Het tempo zit er tot onze verbazing aardig in, maar dat verandert zodra we de bergen in gaan. Volgens de Lonely Planet gaat het met tien km/u met af en toe een sprint van vijftien km/u. Het moet niet gekker worden. Maar wat doet het tempo er toe als je onderweg zo veel moois ziet. Groepen van soms wel 20 mensen die de rijst uit de aren slaan met op de achtergrond karren en ossen. Prachtige begroeide bergen, velden vol gele bloemen, grote spinnenwebben met grote spinnen. Af en toe een riviertje of een stop bij een stationnetje. Soms ook een stop onderweg om bijvoorbeeld bossen hout in te laden. Mensen die ons uitbundig toeroepen of aarzelend naar ons lachen. Vrouwen die sigaren roken of met manden vol kleurige bloemen op hun hoofd lopen. Een man met in zijn hand een handzaag van wel twee meter.

Tegenover ons zitten twee heren uit Yangon: een fotograaf en een cameraman, beiden in dienst van de regering en net als wij op weg naar het festival. Vincent vraagt welke apparatuur hij bij zich heeft. Het zijn mooie spullen, alleen komt hij er achter dat hij zijn flitser thuis heeft laten liggen. Maar hij blijft lachen, het lijkt soms wel of deze mensen hun goede humeur niet kunnen verliezen!

Eén van de bijzondere dingen van dit traject is de klim langs een steil berghelling. Via zogenaamde 'switchbacks' rijden we een doodlopend spoor in om vervolgens achteruitrijdend vijfhonderd meter verder weer bij een hoger gelegen doodlopend spoor uit te komen. Het wissel gaat om en nu kunnen we weer vooruitrijdend verder klimmen. Dit herhaalt zich nog drie keer. Uiteindelijk zijn we op een plateau beland waar we hobbelen verder richting het Inle Meer rijden. Het schommelt af en toe zo heftig dat de tassen letterlijk uit de bagagerekken vliegen. Treinen die ontsporen zijn hier aan de orde van de dag. Gevluchte dwangarbeiders weten te vertellen hoe ze het talud met takken ophoogden in plaats van met zand om zo hun werk te verlichten. In de regentijd slaan stortbuien hele delen van het talud weg en daarmee de ondergrond van de rails.

Ondanks al het moois is de rit best zwaar; na de zestien uur van gisteren zijn de tien uur van vandaag wel een natrapje te noemen. Zeker als je schommelend en hossend de passen doorhobbelt. Links en rechts vallen de tassen uit de bagagerek. We hebben later ergens gelezen dat de spoorlijnen door Birmese dwangarbeiders zijn aangelegd en dat zij uit protest de boel hier en daar wat gesaboteerd hebben.

Om iets voor drie uur komen we aan in Shwenyaung en laten ons lekker makkelijk met een taxibusje naar het guesthouse in Nyaungshwe brengen. We nemen onze intrek in het May Guest House. De kamer met de veranda is erg knus, maar het matras bikkelhard.

We besluiten hier in ieder geval vannacht te blijven en Vincent gaat het stadje verkennen en op zoek naar een ander guesthouse. Hij stuit op de Little Inn en maakt kennis met Ko Oo, een sympatieke bootman. Hoe morgen er uit ziet? In ieder geval zetten we geen wekker en gaan we verkassen. Verder hebben we geen plannen. Alhoewel: morgen is aan de andere kant van het meer wel de mooiste markt van de week te zien. Mmm, we zien wel ...!

Woensdag 24 november – varen op het Inle Meer

Het wil maar niet lukken met dat uitslapen: om half zeven al wakker en dat zonder wekker. Snel pakken we in, slingeren een ontbijtje naar binnen en verkassen naar de Little Inn. We leggen de rugzakken in ons kamertje en stoten door naar de aanlegsteiger voor de boten. Ko Oo staat al op de uitkijk. Snel betalen we aan het loketje \$ 6 tax, dat zal wel naar de regering gaan. In de boot staan twee luie stoelen en we varen eerst het kanaal af. En dan zijn we eindelijk op het Inle Meer, dat negentien kilometer lang en acht kilometer breed is. Het strekt zich schilderachtig uit tussen de bergen. De zware bewolking zorgt voor mooie luchten.

Het meer is betrekkelijk ondiep. In de moessontijd is het op zijn diepste punt een kleine zes meter en in het droge seizoen niet meer dan twee. Omdat het meer ondiep is en bovendien begroeid met wier, hebben ze hun eigen manier van vissen ontwikkeld. Ze gebruiken een kegelvormige bamboekorf van twee tot drie meter lengte die ze laten zakken en waar ze de vissen als het ware indrijven. Uniek is ook hun manier van roeien: knap balanceren ze met één been op het achterste puntje van hun bootje, hun andere been slaan ze om de roeispaan. Het ziet er heel onhandig uit wat die eenbenige roeiers doen, maar reken maar dat het effectief is. Jong en oud doet het op die manier. Ko Oo stopt heel vaak uit zichzelf zodat Vincent een mooie dia kan maken. Hij draait zelfs de boot een beetje bij voor beter licht. Vincent is helemaal verguld van zo'n bootman.

Er is veel te zien op het Inle Meer. Een bootje met allemaal kleine mandjes. Volgens Ko Oo zit in elk mandje een aas en is het de bedoeling dat palingen een mandje inkronkelen en vervolgens niet meer terugkunnen. Het is wel duidelijk dat alles hier op het water gebeurt: kinderen varen in een bootje naar school of worden door hun vader weggebracht. Ook de juffrouw gaat in een bootje naar haar werk: een houten schooltje op palen. Hele dorpjes staan op palen en ook de pagodes staan vaak midden in het water. Twee jongens scheppen hun bootje vol met wier: mest voor de tomatenplanten. Van alle kanten wordt naar ons geroepen en gezwaaid en onvermoeibaar zwaaien we terug. Al met al is het een zeer levendige en pittoreske tocht. We doen er door al dat moois anderhalf uur over om de zuidelijke oever van het meer te bereiken. Daar leggen we aan bij het dorpje Taung To. Hier is een keer per week markt waar de Pa-O uit de omliggende bergdorpjes komen kopen en verkopen.

De eerste aanblik is onvergetelijk: een levendige markt met overal ossenkarren en daarachter op een heuvel een grote pagode. Er liggen al veel boten en met moeite vinden we een plekje. Snel stappen we aan wal, het is gelukkig nog niet druk met de toeristen. Het is een kleurig geheel: de blanke zeboes met hun mooie donkere ogen, de rode aarde en overal

Pa-O met hun zwarte kleding en kleurrijke accenten. Om hun hoofd hebben ze een handdoek gedrapeerd en ook hebben ze allemaal een geweven schoudertas en thanaka op de wangen. De vrouwen zitten bij elkaar om hun teakhout te verkopen. Ingrid laat haar fotoboekje zien met foto's van de familie en plaatjes van Holland. Ze drommen er met veel enthousiasme omheen en vooral de foto van Vincent's achterlichtje valt erg in de smaak bij de dames. Ook de kaarten met koeien en schapen worden met veel belangstelling bekeken. Er ontstaat een waar olopje waar zelfs andere toeristen op af komen. We nemen uitgebreid de tijd om contacten te leggen en dia's te maken.

Via een overdekte trappengalerij en ontelbare souvenirstalletjes lopen we naar de pagode. We zien veel mooie sieraden van jade, maar kopen niets. Alleen wat kroepoek. Van

Ko Oo leren we een paar woordjes die ons in Myanmar zeker van pas zullen komen: Mingalaba (goeiedag), Tata (tot ziens) en Djézoebè (bedankt). Als we om half elf wegvaren heeft Vincent nog maar twee dia's op zijn rolletje staan. Niet te geloven! Ons tripje is nog maar net begonnen.

We varen naar een zijdeweaverij in In Paw Khone. Er werken bijna allemaal vrouwen; sommigen verven de zijde, anderen zitten aan een weefgetouw en toveren er de meest ingenieuze patronen uit. We spotten één man: hij trekt als het ware lange draden uit de stengel van een lotusbloem. De wat stugge draden worden gebruikt voor de kleding van monniken.

Op weg naar Nam Pan meren we aan bij een smid. Er is een hoofdsmid voor het fijne werk en vier knechten voor het grovere werk. Onze monden zakken vol bewondering open als ze alle vier om beurten in een razend tempo op een lemmet slaan dat op het aambeeld ligt. Haarzuiver, er mag niemand ook maar een fractie afwijken anders wordt het ritme verstoord en loopt het mis. We drinken thee met Ko Oo en vol belangstelling bekijkt ook hij het fotoboekje. Het is grappig om te zien dat er voor iedereen weer een andere foto uitspringt. Voor Ko Oo zijn het de molens van Kinderdijk en de functie die zij hebben. De houten klompen zorgen voor grote ontsteltenis en snel verzekeren we hem dat wij die zeker niet dragen. Ingrid koopt voor Vincent een mooi, handgemaakt en vlijmscherp mes nog voor zijn verjaardag.

Onze volgende stop is bij een sigarenfabriekje. Alhoewel: het woord fabriekje veronderstelt misschien enige mechanisatie, maar hier zijn het zes meiden die razendsnel met de hand de ene na de andere sigaar rollen. Wel meer dan 1.000 per dag per meisje! En dan hebben ze ook nog tijd om liefjes naar ons te lachen. Wij drinken een kopje thee en krijgen een sigaar aangeboden. Voor vrouwen is het hier de gewoonste zaak van de wereld om er eentje op te steken.

We lunchen in Thar Lay en genieten van de bedrijvigheid op en bij het water. Na de fish curry en fried rice valt Ingrids oog op mooie handbeschilderde kaarten met Myanmar-tafereeltjes. Het zijn stuk voor stuk plaatjes en Ingrid koopt meteen drie setjes. Daarna wandelen we door naar de Phaung Daw U-pagode, de meest religieuze plek van dit gebied. Midden in de pagode staan vijf onoglijke, vormloze boeddhabeeldjes. De gelovigen hebben er door de jaren heen zoveel bladgoud opgelakt, dat de oorspronkelijke vormen nauwelijks meer te herkennen zijn. We zien ook overal foto's van de generaal hangen en verbazen ons erover dat hij blijkbaar ook vanuit de religie gesteund wordt. Achteraf komen wij achteraf achter dat we onze schoenen uit hadden moeten doen, eerlijk gezegd is het punt vanaf waar dat moet soms nogal moeilijk te bepalen.

We bekijken ook uitgebreid een andere attractie van Myanmar, namelijk de drijvende tuinen. Wilde waterhyacinten hebben in de loop der tijd op het water een natuurlijk tapijt gevormd en tussen hun wortels heeft het slijk dat door de rivier wordt aangevoerd, zich als een natuurlijke grondlaag afgezet die erg vruchtbaar bleek te zijn. Zo zijn op natuurlijke wijze de drijvende tuinen ontstaan, die een teeltlaag van een meter dik hebben en die meestal zijn verdeeld in rechte stukken van 100 x 2 meter. Vaak wordt het nog opgehoogd met wier en modder uit het meer. De regering heeft verboden dat de mensen nog meer drijvende tuinen 'aanleggen'. Dit om te voorkomen dat het meer er mee verstopt raakt.

De tuinen kunnen uiteraard alleen per boot bereikt worden en kalmpjes tuffen wij door het dorpje Kay Larywa. Overal bloemen, kinderen die links en rechts gedag roepen en in het water springen, moeder en kind die in een klein bootje boodschappen gaan doen. We zien allerlei groenten zoals bonen, komkommers en pepers. Maar vooral zien we veel tomaten. Omdat ze zo belangrijk zijn voor de Birmese keuken, leveren ze veel op. Met vrachtwagens vol worden ze naar Mandalay en Yangon vervoerd. Als we later op de dag weer terug in 'ons' dorp zijn, zien we vlak bij de markt een schuur met bergen tomaten

en wat meisjes die ze een voor een strak in teakhouten kistjes stoppen. Voor Mandalay en Yangon.

Onze laatste toeristische stop is bij Nga Phe Chyaung, een klooster op palen midden in het water. We zijn er inmiddels achter dat dat hier niet zo bijzonder is. Alhoewel dit met 250 jaar wel het oudste klooster aan het Inle Meer is. Hun publiekstrekker is wat onverwacht; ze hebben hun katten namelijk getraind om door een hoepeltje te springen. Dit klooster is dan ook beter bekend als de jumping cat monastery.

In de namiddagzon varen we op ons gemak terug. We passeren een luxueus resort waar toeristen zonder morren \$ 150 voor een nacht neertellen. Haast gênant als je overal om je heen ziet hoe hard de mensen moeten werken en hoe weinig ze hebben. Het was een ontzettend leuke en afwisselende dag waarin we een beetje hebben kunnen zien hoe de mensen hier op het water leven. Ko Oo wist nog te vertellen dat het water in 1992 hier zo hoog stond, dat er dorpen onder water waren gelopen. Vincent maakt nog een mooie foto van Ko Oo in het avondlicht. We zullen er een paar opsturen voor hem en zijn familie.

Nog een laatste brandende vraag: 'Waar kunnen we hier zwart wisselen?' Dit keer belandt Vincent in een winkeltje waar vooral de vele soorten sterke drank in het oog springen. De wisselkoers is 900 kyat. Officieel is het verboden, maar je kunt er moeilijk hoogte van krijgen in hoeverre je nu geheimzinnig moet doen. Ingrid loopt alvast met hoge nood naar het guesthouse. Haar richtingsgevoel laat haar jammerlijk in de steek en na heel wat vragen en zoeken weet ze de Little Inn net op tijd te bereiken. Het is een erg leuk guesthouse voor maar \$ 10 per nacht met een leuke binnenplaats met veel planten en zicht op een pagode. En een lekkere warme douche.

Daarna gaat het avondprogramma in, oftewel: internetten en eten. Het internetcafé wordt gerund door een paar snelle, slimme jongens. Voor 3.000 kyat per uur bezorgen ze ons een snelle verbinding en weten de virtuele controles van de regering goed te omzeilen. Zo kunnen we zonder problemen de site van De Telegraaf openen en kan Vincent gewoon via zijn eigen account mailen. Van andere reizigers horen we dat dit zeer uitzonderlijk is. Normaal gesproken moet je het mailadres van het internetcafé gebruiken, waarschijnlijk omdat het regime dan goed de inhoud van de mailtjes kan controleren. Maar wél lastig voor toeristen; zodra je verder reist, kan het thuisfront niet meer op jouw mail reageren.

We eten heerlijk pizza en spaghetti en drinken lassi (een soort yoghurt drank). De eigenaar vertelt dat hij morgen gesloten is omdat er in het nabijgelegen Taunggyi een festival is met de donderdag als topdag. Dan stijgen er namelijk ontelbare zelfgemaakte heliumballons op. Voor veel Birmezen het hoogtepunt van het jaar. Het is wel meteen duidelijk wat wij morgen gaan doen: naar Taunggyi. Het vervoer regelen we morgen wel even, denken we onbekommerd en onwetend.

Donderdag 25 november – festival in Taunggyi

Om negen uur worden we wakker en horen allerlei herrie op straat. Na dat enige tijd aangehoord te hebben, gaan we toch maar eens poolshoogte nemen; er blijkt een grote processie pal langs ons guesthouse te trekken. Ingrid laat alles uit haar handen vallen, Vincent is met de was bezig maar houdt die ook al snel voor gezien. Hordes mensen zijn onderweg om hun gaven naar het klooster te brengen. We zien de offerbomen zoals we ze ook al in Yangon gezien hadden, behangen met servies, tissuehouders, emmers, klokken, kussens, waspoeder, schriften en natuurlijk geld. Alles wat je zoal in het klooster kunt gebruiken. Het is een geordend geheel. Zo lopen alle schoolklassen bij elkaar en rijden alle trishaws eensgezind op.

Op ons gemak doen we ons tegoed aan een uitgebreid ontbijt met juice en avocado. Daarna proberen we een taxi naar Taunggyi te regelen, maar dat valt vies tegen. De

meeste zijn al bezet en de rest is schandelijk duur. We spreken zes andere toeristen, zij hebben gezamenlijk een minibusje geregeld waar niet meer dan zes personen in kunnen. Gail uit Australië vraagt of we er toch nog bij kunnen en hoort dan dat hun busje ineens twee keer zo duur geworden is. Uit principe zien ze er meteen helemaal vanaf en zo zoeken we ineens voor acht man vervoer. Het ziet er vrij hopeloos uit, maar dan weet de hotelmanager toch een pickup truck te regelen. Als we met z'n achten achterin zitten, is het voor Westerse begrippen behoorlijk gevuld. Tijd om te vertrekken dus. Nadat er zich nog zo'n twintig Birmezen ingewrongen hebben, vertrekken we dan uiteindelijk met enige vertraging en onder grote hilariteit richting Taunggyi. Na ja, voor 400 kyat per persoon kun je ook niet al te veel verwachten. Na een uur rijden, rollen we de pickup truck uit en begeven ons in de drukte. Van heinde en verre zijn de Birmezen toegestroomd en we laten ons gewillig in de mensenmassa meevoeren. Onderweg worden we gepasseerd door wagens met uitgelaten jongelui die een opgevouwen animal-balloon vervoeren. Klaar voor de strijd!

Ons einddoel is de plek waar de toeristen zich kunnen verzamelen en waar onze hotelmanager ons vanavond zal ophalen. Na heel wat vragen en zoeken wijst een official ons de plek. Het blijkt een mooie overdekte houten lounge op een verhoging te zijn met plastic stoelen. Pal daarnaast staat de lounge voor de echte VIPS met mooie fauteuilles en allerlei hotemetoten en een cameraploeg.

Het wordt ons nu pas echt duidelijk wat het festival inhoudt. Er worden allerlei zelfgemaakte ballonnen opgelaten waar behoorlijke geldbedragen mee te winnen zijn. Overdag zijn het allemaal dieren. Sommige zijn van papier, andere van plastic. Soms is het één grote en soms ook een paar kleinere. De jury beoordeelt de vlucht met curven en lijnen. De originaliteit wordt vast ook beoordeeld. Ze nodigen ons uit om toch vooral vooraan te gaan staan. En inderdaad: er valt veel te zien. Met trommels en bekkens worden de voorbereidingen door de groepen jongelui begeleid. Met vuur en onder luid gejoel wordt de ballon opgeblazen tot deze uiteindelijk opstijgt. Soms gaat het goed, maar even zo vaak moeten ze er met fakkels achteraan rennen om nog een extra dosis warmte toe te voegen. Desalniettemin scheuren de ballonnen regelmatig tegen een eetstalletje aan flarden, of vliegen in de lucht in brand. Het publiek leeft erg mee.

Zo'n lounge is natuurlijk wel erg aangenaam, maar op een gegeven moment gaat het natuurlijk toch vervelen in zo'n 'glazen kooi'. We strijken al snel neer in een eetstalletje voor een kom noodles. Vincent eet moeiteloos met stokjes, Ingrid gaat toch maar om een vork en lepel vragen. Thee is altijd gratis en overal zie je plastic kannen water en een bekertje staan waar voorbijgangers van kunnen drinken. Typisch Myanmar, was ons al eerder opgevallen. In het hele land zie je overal langs de weg aardewerken potten met een bekertje staan voor dorstige voorbijgangers. Zelfs bij de kleinste huisjes. Een gastvrij gebaar van de bewoners, misschien om een stapje dichterbij het Nirvana te komen?

We slenteren over de kermis en zien draaimolentjes die met de hand rondgedraaid worden. Maar het meest spectaculair is toch wel het reuzenrad met zo'n tien stoeltjes. Een groepje jongens gaat eraan hangen om hem in beweging te krijgen. Daarna klimmen ze er razendsnel als aapjes doorheen om hem full speed draaiende te houden. Het is werkelijk ongelooflijk! Het uitstappen vergt wel wat tijd, want er is natuurlijk steeds maar één karretjes tegelijkertijd beneden. Die mensen stappen uit en pas als er nieuwe mensen zijn ingestapt zijn de volgende twee uitstappers aan de beurt.

Natuurlijk mag ook het ringgooien niet ontbreken, waarbij het er om gaat om de ring om een flesje of blikje drinken te gooien, wat dan tevens de prijs is. Nou, daar hoef je de kermisklanten in Nederland vermoedelijk niet mee af te schepen. Verder ballengooien met gedeukte blikjes, een tent met bijzondere dieren om je aan te vergapen. Daarna komen we in het overdekte gedeelte, wat één grote gokhal blijkt te zijn. Het is een drukte van belang. Jong en oud gokt, allemaal hopen ze zo aan de armoede te ontsnappen. We verbazen ons over de grote bedragen die ingezet worden. Steeds is er wel iemand die

ons het spel uitlegt en ons probeert over te halen om ook geld in te zetten. Al met al veel herrie en drukte en zeker niet het elitaire sfeertje wat er in Nederland omheen hangt.

We strijken weer neer in ons eetstalletje waar we als oude bekenden begroet worden. Ze gaan graag met Ingrid op de foto. We eten wat en schrijven in het dagboek. Om acht uur 's avonds begint het grootste spektakel: de fire balloons en ook nu weten we eigenlijk niet wat we hiervan moeten verwachten. In de lounge blijken Bernd, Inge, Ton en Gail tot onze verrassing een plaatsje op de voorste rij voor ons vrijgehouden te hebben. En zo kunnen we het allemaal perfect zien. Ballonnen van minimaal vier bij tien meter worden helemaal behangen met plastic houdertjes met kaarsjes. Dit gebeurt door een hele groep jongelui en in een rap tempo terwijl de lucht in de ballon geblazen wordt. Het is echt verbluffend en we zijn zwaar onder de indruk. We zien ook een luchtballon zonder kaarsjes, maar met een bak vuurwerk die hoog in de lucht minstens een half uur vuurwerk spuit. Tussen twee ballonnen zit steeds ongeveer een half uur tot drie kwartier, want de voorbereidingen zijn natuurlijk enorm.

Uiteindelijk vertrekken we om elf uur met de hotelmanager nadat we vijf luchtballonnen hebben gezien, ongeveer de helft. Ditmaal zitten we wél met z'n achten in de pickup truck en bergaf gaat het duidelijk een stuk sneller. Ingrid is wagenziek, Vincent heeft kougevat en slaat als een echte Touarek een sjaal om zijn hoofd. Zijn genies jaagt de pickup truck nog sneller richting Little Inn. We nemen een heerlijke hete douche en liggen er uiteindelijk pas om half twee in.

Vrijdag 26 november – rustige dag aan het Inle Meer

Vandaag doen we het rustig aan. Uitslapen, uitvoerig ontbijten, nog maar een potje thee en koffie, wat lezen en schrijven. Vincent zit hoofdzakelijk te niezen, hij heeft het flink te pakken, terwijl bij Ingrid eindelijk het hoesten minder wordt. Nog maar eens een tukkie op de kamer en daarna naar het postkantoor. We lopen naar het kanaal om Ko Oo op te zoeken en voor morgen af te spreken. Op de markt is er geen klap te beleven door alle avondfestiviteiten rondom de volle maan. Na wat internetten, eten we erg leuk bij Exodus. Het kaarslicht komt goed van pas als later de elektriciteit uitvalt. In de omgeving klinkt wat gebrom van de generatoren. Verder hoor je in het aardedonker steeds het geluid van teenslippers, jongens die rotjes afsteken.

We praten gezellig met de ober over het festival. Dat een ballon \$ 300 tot \$ 1.500 kost en de eerste prijs \$ 5.000 oplevert. Het zijn dan ook doorgaans rijke zakenmannen die zo'n ballonvaart bekostigen, de ijverige jongelui wacht vermoedelijk alleen eeuwige roem. Hij weet ons ook te vertellen dat de laatste ballon vannacht pas om drie uur opsteeg. Alhoewel dat nog allemaal meevalt; ooit is de ballonwedstrijd pas om drie uur 's nachts begonnen omdat het met de wind maar niet wilde lukken! Hij vertelt ook over zijn vader, rijk geworden door het verbouwen van rijst en papaver (voor opium) en die al zijn geld vergokt heeft. Al met al een lekker dagje zo. We liggen er al voor negen uur in, want morgen loopt al weer om half zeven de wekker af.

Zaterdag 27 november – varen op het Inle Meer

Vandaag willen we nog een keer met Ko Oo op pad. We voelen ons niet echt optimaal maar willen toch vroeg op pad om de drukte voor te zijn. Hoewel het brood voor ons ontbijt nog op de markt gehaald moet worden, lukt het toch om iets na half acht op de kade te zijn. Ingrid haalt binnen twee entreebewijzen om het meer op te mogen. Vincent praat onderwijl met Ko Oo over de prijs van 13.000 in plaats van de 8.000 kyat van de vorige keer. Het zou te maken hebben met de grotere afstanden en de plekken die we gaan bezoeken.

Vincent baalt dat we pas om acht uur vertrekken. In een ware file van toeristenboten varen we naar de markt van In Dein, ongeveer anderhalf uur tegen de stroom in over een meanderend riviertje. Er is iedere dag in een ander dorp markt en daarom ontkom je helaas niet aan de toeristen. De markt is vreselijk toeristisch met veel souvenirs en opdrin-

gerige verkopers. We kopen wat pinda's en thee, schieten wat plaatjes en lopen naar de pagode. Gelukkig is het overdekt, want de hitte is enorm. De overkapping wordt ondersteund door maar liefst 400 teakhouten pilaren. De souvenirstalletjes eisen alle aandacht op en via een alternatieve route ontvluchten we de verkopers. Zo belanden we tussen tientallen soms halfvergane en begroeide tempeltjes. Het is erg mooi en lekker rustig. Gelukkig doen de meeste toeristen altijd de geijkte dingen en hoef je vaak weinig moeite te doen om de rust te vinden. We lopen langs de rivier terug naar de boot van Ko Oo en krijgen zo de kans om iets van het normale leven te zien, moeders die hun kinderen wassen. Al met al vinden we In Dein wat tegenvallen en gretig stappen we weer in de boot.

Ko Oo brengt ons naar een familiebedrijfje waar ze tofu maken, ergens in een smalle kreek. Heerlijk, geen toeristen verder. De tofu staat net te bezinken na het fijnmalen, dus er is weinig te zien. Ko Oo belooft ons dat we later terug komen. Hij wil zijn hogere prijs natuurlijk waarmaken. Dan meren we aan bij een fabriekje waar ze paraplu's maken van scheppapier. Een technisch lastig werkje wat door allemaal vrouwen wordt gedaan. Erg boeiend om het hele proces te bekijken. We krijgen een kop thee en kijken uit over het water. Het blijft bijzonder dat het leven zich hier volledig op het water afspeelt. Aansluitend bezoeken we net als de vorige keer de smederij omdat Ingrid graag een mes voor haar vader wil kopen. Natuurlijk proberen ze eerst een hogere prijs te vragen, maar omdat Ingrid de prijs al weet, hoeft er niet onderhandeld te worden. Vincent heeft dit keer genoeg diarolletjes bij zich en kan eindelijk zijn dia's maken. Voor de lunch zet Ko Oo ons af bij een luxe restaurant op palen met een schitterend weids uitzicht over het water. Duidelijk een plaats waar alle tourgroepen afgezet worden en wij vragen ons af waar de riolering op uit komt. Boven het water is het in ieder geval allemaal erg proper; hagelwitte tafelkleden en servetten, de bediening keurig in het gelid. Het is even wennen die luxe.

Na de lunch koersen we weer naar het tofubedrijfje, of eigenlijk is het gewoon een kleine ruimte. De tofu staat boven het vuur in te dikken. Het is erg warm. Een jonge vrouw klopt het met krachtige bewegingen door en giet het uiteindelijk in kistjes, waarna het in de zon kan drogen. Een andere vrouw probeert ons een hemd en een hoed te verkopen, Ko Oo legt uit dat we voor de tofu komen. De zusjes snappen het niet helemaal; voor hun is het maken van tofu inmiddels een dagelijkse en suffe bezigheid. We gaan ook weer – net als bij ons vorige boottochtje – naar de drijvende tuinen en het liefelijke drijvende dorpje ernaast zodat Vincent zijn dia's kan maken en daarna koersen we naar iets nieuws zonder andere toeristen:

We varen door een doodlopende kreek en stappen aan het eind aan land. Via een sfeervol pad langs akkers met uien, rijst en suikerriet lopen we naar het dorpje. Water vanuit de bergen zorgt hier voor irrigatie en voor het opwekken van elektriciteit. We lopen nog een half uur verder en komen uit bij een fabriekje waar we op het juiste moment binnenvallen. Hier wordt van suikerriet een halfproduct gemaakt dat doet denken aan caramel. Het persen en koken is al gedaan, dat gebeurt vooral 's nachts. Nu is het in de laatste fase van het indikken en er staan enorme ketels op het vuur. Het suikerrietafval dient als brandstof. Als het voldoende is ingedikt, gieten ze het uit op enorme rieten matten. Ze strijken het uit, laten het een half uur drogen en snijden het vervolgens in stukken.

Het is er erg warm en er hangt een doordringend zoete lucht. Toch komen de eigenaar en zijn vrouw uit hun huis om met ons te praten. We krijgen thee en een stuk caramel. Blijkbaar zijn deze eenvoudige Hollanders belangrijk genoeg en dat geeft te denken. De eigenaar kan wat Engels en vertelt ons het een en ander. Dat een suikerrietplant drie jaar meegaat, dat er in november en april gesneden wordt en dat de plakken in grote manden op de markt verkocht worden. We vermoeden dat hij een van de betere werkgevers in de wijde omtrek is. Trots vertelt hij dat hij vijftien man in dienst heeft en dat ze 700 kyat per dag (minder dan \$ 1) verdienen, niet slecht voor Birmese begrippen. Het is duidelijk een rijke familie, hun twee dochters studeren economie in Yangon. Het zijn

vriendelijke mensen en we laten maar weer ons fotoboekje zien. Het gaat er genoeglijk aan toe tot Ingrid ineens een golf van misselijkheid voelt en nog net achter een houten schot kan duiken om vervolgens duidelijk hoorbaar over haar nek gaat. Onze gastgevers zijn niet ontdaan en zij geeft Ingrid tijgerbalsem om onder de neus te smeren. We nemen een foto van het echtpaar en lopen terug naar de boot. In het dorpje zorgen we voor veel bekijks. Er wordt van alles geroepen en we gokken dat het zoiets is als 'Daar komen twee buitenlanders aan!' Als extra toegift gaat Ingrid nog twee keer over haar nek.

We betalen Ko Oo wat extra's en lopen terug naar ons guesthouse. We drinken twee potten thee leeg die er bij Ingrid weer net zo snel uitkomen. En dan is tot overmaat van ramp ook nog het warme water voor de douche op. Getver ...! Voor Ingrid is het doek gevallen en ze is zelfs niet meer onder de indruk van Vincent's blote benen. Vincent niest uitbundig de kalk van de muren en helpt Ingrid waar hij kan. Typisch een voorbeeld van de lamme helpt de blinde.

Zondag 28 november – rustig dagje bij het Inle Meer

Vanmorgen voelt Vincent zich gelukkig fit, Ingrid is bleek en zwak. We hebben dan ook noodgedwongen een gescheiden programma. Ingrid gaat na het ontbijt (dat wil zeggen wat toast en slappe thee) weer naar bed. Vincent brengt Brigitte (een mede-gast die ook was meegegaan naar het ballonfestival) naar Ko Oo en loopt daarna naar het kanaal dat vol boten ligt. Sommige zijn tot de rand toe gevuld met tomaten. De markt is groot en authentiek. Vincent stapt een drogisterij binnen als die op het punt staat om te gaan sluiten. Op de valreep koopt hij paracetamol. De eigenaar vertelt dat de wisselkoers 915 is. Zijn zoon biedt Vincent 910, maar dat voegt weinig toe. Dan laat hij in een naaiateliertje zijn rugzak repareren voor 200 kyat. Op dat soort momenten valt je op dat het arbeidsloon heel erg laag is. Vergelijk het met de Kodak Elite diafilms die 6.500 kyat per stuk kosten en nog over de datum zijn ook. Even later drinkt Vincent een blikje soyabeen van 600 kyat op. Dat is bijna het dagloon van een arbeider in het caramelfabriekje van gisteren! Tja, dat geeft te denken.

Bij de brug loopt een uitvaartstoet langs. Een rij vrouwen in prachtige kleding draagt rijk gevulde schalen, dan volgen twee mensen die een goudkleurige parasol dragen. Vier mannen dragen de kist waar een groot laken over ligt. Vincent ziet de stoet langskomen vanaf het Big Drum Restaurant waar hij op het terras aan het water is neergestreken met een orange-lime juice. Hij bestelt er ook één voor Ingrid in een plastic fles. Een groepje kinderen begint spontaan te zwaaien.

Maandag 29 november – Inle meer

Vannacht heeft het de hele nacht geregend, maar om half tien is het min of meer droog. Ingrid waagt zich in het prieeltje aan een scrambled egg, Vincent leeft zich uit op de was. Het blijft regenachtig. We gaan over op het regenprogramma en lopen naar het Shan Chiefs museum. Dat blijkt op maandag gesloten te zijn. Het lukt wel om op het postkantoor postzegels te kopen. Er hoeft nu maar 30 kyat op, minder dan de vorige keer.

Ingrid voelt zich nog slap en de misselijkheid komt weer opzetten. We lopen naar de markt, maar daar is weinig te beleven. Vincent koopt een flesje rum met honing, op medische indicatie. Drie keer raden voor wie! We lopen naar het Big Drum Restaurant om wat te drinken. Ingrid is al weer bekaft. Net als gisteren komt er ook nu een begrafenisstoet langs en Vincent loopt een stukje mee om te kijken waar ze heen gaan. Ingrid gaat daarna weer naar bed en Vincent huurt een fiets bij een juwelierszaakje. Het is altijd weer grappig om te zien welke beroepen mensen weten te combineren.

Vincent:

De weg is door de regen erg modderig en zonder voorspatbord val ik volop in de prijzen. Aan van alles is te merken dat dit een waterrijk gebied is. Zo rijd ik door een dorpje waar een waterrad een generator aan de gang houdt. Ik passeer een eendenfokker, meisjes

bieden me lotusbloemen aan voor 'money'. Overal zie je tomatenbedrijfjes. Ik rijd de weg uit tot aan de eerste klim en rust bij de Four Sisters Inn, een guesthouse/restaurant wat door de Lonely Planet erg geprezen wordt. Voor de lunch fiets ik terug naar ons guesthouse. Solidair eet ik op onze hotelkamer wat crackertjes. Ingrid heeft een kortstondig helder moment en merkt op dat we op deze reis nog geen enkele Hollander zijn tegengekomen. Houden zo!

's Avonds horen we muziek: de trommels, bekkens en zang lijken van pal voor het hotel te komen. Natuurlijk kan Vincent zijn nieuwsgierigheid niet bedwingen. In het Gold Star Hotel (een stuk sjieker dan dat van ons) blijkt een dansvoorstelling voor de gasten te zijn. Dat pikken we mooi even mee! We zien onder andere een pauwendans en een vuuract.

Dinsdag 30 november – de laatste dingen aan het Inle Meer

Het blijft kwakkelen met Ingrid. Vincent schuift haar onverbiddeijk twee bekers met ORS toe. En terwijl Ingrid wat toast met jam eet, doet Vincent zich tegoed aan scrambled egg, la vache qui rit en papaya. Het is bewolkt maar droog en na het ontbijt lopen we naar het Shan-museum. Natuurlijk moeten we onze schoenen uitdoen. Beneden liggen wat verkoopspullen, waaronder tekeningen van long-neck vrouwen. Het is eigenlijk belachelijk: deze minderheidsgroep wordt het leven aan alle kanten bemoeilijkt en velen zijn hun land ontvlucht. Maar omdat deze long-neck vrouwen toeristen trekken en dus voor geld in het laatje zorgen, worden ze verplicht in een soort openluchtmuseum geëtaled. Het museum is interessant met veel foto's van vroeger, draagstoelen, dekschalen, kleding en veel origineel houtsnijwerk. De entree is \$ 2 en zodra je iets in dollars betaalt, weet je zeker dat het rechtstreeks naar de regering gaat.

We besluiten om morgen met de trein naar Kalaw te gaan. De meeste mensen kunnen niet zeggen dat ze hier een volle week geweest zijn. Bij de drogist kopen we nieuwe ORS, van Unicef dus dat zal wel goed zijn. Via de markt lopen we terug. Onderweg stuiten we per toeval op een werkplaats waar ze van bamboe rieten manden vlechten die ze gebruiken om een hut te bouwen. Vincent spot twee nonnen in hun prachtige lichtrose kleding en zet subtiel de achtervolging in. Ingrid moet mee om de dames op hun gemak te stellen.

Rond de middag gaat Vincent weer fietsen en Ingrid volgt een aangepast programma: een traditionele Birmese massage (3.000 kyat voor anderhalf uur, ongeveer \$ 3,50).

Ingrid:

Het is een oud, dun vrouwtje en ik ben benieuwd of ze de anderhalf uur zal volhouden. En hoe! Met haar onverwacht sterke vingers neemt ze alles onder handen, zelfs mijn oren en navel. Soms is het zelfs pijnlijk, maar meestal gelukkig aangenaam. Nog een kopje thee in hun hutje en daarna ga ik voor het eerst zonder Vincent (die altijd feilloos de weg weet) op pad, maar met de plattegrond uit de Lonely Planet. Even over de markt, langs het kanaal, de rivier over, bij het Big Drum Restaurant een orange juice. Er is veel te zien en ik verbaas me erover hoe grondig de Birmezen zich in de rivier wassen. Nog even langs de aanlegplaats voor de boten maar Ko Oo is helaas al naar huis. Dan maar naar ons guesthouse om verplicht een liter water met ORS naar binnen te werken.

Vincent:

Ik verlaat het dorpje en al snel fiets ik door het platteland, de weg is inmiddels aardig opgedroogd. Er is van alles te zien, zoals een moeder die met haar kindje geroutineerd over een smalle loopplank boven het water loopt (het kindje zwaait lief naar me). Er volgt een steil stuk wat ik met mijn ene versnelling net nog weet te fietsen. Via een smalle asfaltweg die al meerdere keren gerepareerd is, fiets ik langs de voet van de bergrug naar de Inle Hotsprings. De entree is \$ 1 en mijn dollarbiljet is erg versleten. Ze willen het vod eigenlijk niet hebben en roepen 'Change, change', maar ik hou me van de domme. En dan is het ineens geen enkel probleem en word ik met een handdoek naar de

mannenafdeling gestuurd. Mijn zwembroek ligt uiteraard nog in het hotel. Al gauw zit ik in mijn ondergoed in het ietwat frisse water tussen vijftien monniken in. Voor \$ 3 extra kun je nog in een privé badcel of een buitenbad. Het ziet er aanlokkelijk uit en met een handdoek om laat ik me in het warme water zakken.

Helemaal opgefrist spring ik weer op de fiets. Na tien minuten stuit ik op het nieuwe Cherry Spa Hotel. Er zijn helemaal geen gasten en dat terwijl een overnachting maar \$ 2 kost. Misschien is het te afgelegen? Ik kom een moeder met haar zoontje tegen, beiden dragen een grote stapel takken op hun hoofd. Via een vierkante witte pagode beland ik in het 'foodvillage' Kaung daing, een relatief rijk dorp vanwege de noedels, tofu, sojaproducten, pindaolieperserijen enzovoorts. Er rijden nogal wat trucks en ik probeer verschillende zijwegen die allemaal doodlopen op het meer. Bij een chic huis vraagt de dochter des huizes me op de thee. Ze spreekt een beetje Engels en dat wil ze graag oefenen. En dan wordt het tijd om terug te fietsen. Op een bergtop bekijk ik een pagode, inclusief een kleine versie van de Golden Rock. De zon zakt en zorgt voor een mooi, laagstaand licht. Een groepje jongens wast zich in de rivier. Ik krijg een rondleiding door het Teak Wood Guest-house want ook zij zijn wanhopig op zoek naar gasten. Ik maak een kopietje in een privéschooltje met 24 leerlingen.

's Avonds gaan we voor het eerst sinds drie dagen weer uit eten bij Mr. Cook. De tomatensoep is weer super. Halverwege valt in het hele dorp de stroom weer eens uit, maar eten bij kaarslicht is natuurlijk geen straf. Het internetten lukt niet – ondanks de accu's – omdat ze bij de telefooncentrale de aggregaat niet laten draaien; ze verkopen liever de brandstof.

De manager van het guesthouse heeft voor morgen twee meerrijders voor de taxi kunnen vinden zodat we de kosten kunnen delen. Vincent fietst met het hoofdlampje op naar het winkeltje om La vache qui rit te kopen. Als we later op de avond weer elektriciteit hebben, spurten we nogmaals naar het internetcafé en versturen deel 2 van ons reisverslag. We hebben geen idee wanneer we weer een gelegenheid hebben. In het guesthouse pakken we de spullen in. Voor morgen toch maar de wekker gezet.

Woensdag 1 december – met de trein naar Kalaw

We staan al om zes uur op om de laatste spullen in te pakken en te ontbijten. Het lukt niet om op tijd te vertrekken want onze medepassagiers (twee Duitsers) laten heel irritant op zich wachten. We moeten op tijd op het station zijn omdat we ook nog de tickets moeten kopen. Het wordt inderdaad allemaal krap en tien minuten voor vertrek hebben we zo ongeveer de laatste tickets voor de upper class (\$ 3) in handen. Een medewerker begeleidt ons naar onze plaatsen: handgemaakte roze geschilderde houten zetels met een dik kussen. De muren zijn mintgroen, we hebben een tafeltje en grote ramen. Oftewel: we zitten prima.

Terwijl we wachten tot de trein vertrekt, gebeurt er van alles in en rond de trein. Een oud vrouwtje loopt langs om gekookte eieren te verkopen. Als we haar 50 kyat geven weet ze niet wat ze meemaakt. Ze vraagt schuchter om iets extra's en we geven haar een sigaar (in Myanmar is het heel gebruikelijk dat vrouwen sigaren roken) en een snoepje. We hadden best meer kunnen geven, het is jammer dat je dat soort dingen altijd achteraf bedenkt. Kinderen spelen in autobanden. De trein toetert vaak en we hebben al snel door dat dat niet betekent dat de trein gaat vertrekken. Uiteindelijk vertrekken we na een lange toeter om negen uur. Maar een uur vertraging. De trein hobbelt en slingert enorm maar wij zijn inmiddels ervaren genoeg om ons toch aan het hurktoilet te wagen.

Plots maken we na een bocht een noodstop bij een peulenplantage. De conducteur komt langs en maakt een sturende beweging terwijl hij naar de weg wijst. Is het soms beter als we verder met de bus gaan? Ingrid ziet veel gereedschap langskomen en na een kwartier neemt Vincent poolshoogte. En wat blijkt: er is een treinstel ontspoord. Vincent licht Ingrid in en die wil het graag met eigen ogen zien. Ze wisselt wat woorden met een

oude mede-passagier. In Nederland struikelt de NS zelfs over wat vallende blaadjes. Ernstig zegt ze dan ook: "A big problem." Daarop zegt de oude man rustig en vol vertrouwen: "Only a small problem." We gaan op onderzoek uit en zien 200 meter terug de plek waar het treinstel uit de rails schoot. Wat zich daarna voltrekt, bezien we met verbazing en grenzeloze bewondering. De machinist, de – wat ze noemen – ingenieur en de inspecteur werken nauw samen. Ze halen een biels los en met een hoop stenen, twee metalen plaatjes en een enorme koevoet gaan ze aan de slag. Samen met een stel passagiers, waaronder vier mannen die op de koevoet moeten staan. Ze krikken het treinstel op tot hij boven de rails uitkomt. Er wordt een hoop stenen neergelegd met bovenop de metalen plaatjes. Dan rijdt de trein een heel klein stukje naar voren en komt dan – als het goed is – via de plaatjes weer op de rails. De eerste drie pogingen mislukken en de oude man zegt geruststellend: "No problem, only very difficult." De vierde keer is het raak en dat vinden we een applaus waard. Dit akkefietje heeft nog niet eens twee uur geduurd!

Het is verder een soepele rit met schitterende wolkenluchten. Regelmatig doen we een stationnetje aan en een stop duurt al gauw een kwartier. In Heho kuieren we wat over het perron als plotseling de trein begint te rijden. Vincent weet er nog net in te springen, Ingrid voelt een fractie van een seconde lichte paniek maar ziet dan de ontspannen, lachende gezichten van de mensen en houdt het hoofd koel. Er blijkt een goederenwagon afgekoppeld te worden. Wat kan er eigenlijk mis gaan? Omdat wij de enige toeristen zijn, kijkt de conducteur na elke stop of we er nog zijn. En dan hebben we ook nog onze medepassagiers die een oogje in het zeil houden. Ingrid raakt met een man aan de praat. In dit gedeelte van de trein zitten toch de rijkere mensen en dan kun je nog wel eens iemand tegenkomen die een beetje Engels kan. Soms nog vanuit de koloniale tijd. Ze laat het fotoboekje uit Holland zien en dan komt natuurlijk zijn hele familie (vrouw, zus en nicht) erbij zitten. De koninklijke familie, de windmolens en de vette Hollandse koeien zijn erg in trek. Maar het meest enthousiast zijn ze over Vincents nichtje Sandra en haar dochtertje in de kinderwagen. Dat vinden ze echt fantastisch!

In de middag arriveren we in Kalaw, een bergdorp op 1.300 meter hoogte waar het aangenaam koel is. We willen hier graag een tweedaagse trekking doen. Op het station is geen enkele tout te bekennen. We hebben eigenlijk geen flauw idee wat het Nederlandse woord is voor de jongelui die je doorgaans op elk bus- en treinstation ziet en die je een hotel in proberen te kletsen. Myanmar is duidelijk nog niet zo op toeristen ingesteld als menig ander Aziatisch land. We lopen naar de Golden Kalaw Inn van eigenaar Eddie. Voor \$ 6 krijgen we een leuke kamer met veranda, inclusief ontbijt en warm water. Met een potje thee bekijken we op ons gemak de fotoboekjes en aanbevelingen over de trekking. We spreken af dat we de volgende dag voor twee dagen met Than Tun op pad gaan voor \$ 5 per persoon per dag.

Uit de aanbevelingsboekjes hebben we al op kunnen maken dat Than Tun de afgelegen dorpjes wat medische zorg biedt en we vragen of hij nog iets nodig heeft. En dan staan we met een boodschappenlijstje bij een stalletje dat ook medicijnen verkoopt. Natuurlijk willen ze weer weten waar we vandaan komen en natuurlijk associëren ze Nederland meteen met voetbal. En zo hebben we ons zoveelste gesprek over voetbal en Van Nistelrooij. En dan te bedenken dat we niks weten en niks hebben met voetbal. Met een flinke zak medicijnen lopen we terug: 30 pillen tegen het hoesten, 1.000 vitamine B tabletten en 1.000 pillen tegen winderigheid.

Morgen blijkt er een 'special market' te zijn en er wordt een kleine kermis opgebouwd. Voor de verandering leest Ingrid de kaart en leidt ons feilloos naar een Nepalees eethuisje. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat er in Kalaw maar weinig straten zijn. Maar toch ... Vincent voelt zich in deze Nepalese sferen helemaal thuis en neemt iedereen met zijn 'Namasté' (letterlijk: Ik buig voor de god in u) voor zich in. We eten Dal Bhat, heerlijk. In het hotel krijgen we twee kaarsen mee omdat er de hele avond al geen elektriciteit is. De knoppenkast op onze kamer is sowieso erg ingewikkeld. We nemen een heerlijke douche en kruipen onder de zware dekens. Het is hier fris 's avonds.

Donderdag 2 december – wandeldag 1 vanuit Kalaw (15 kilometer)

In Kalaw is er elke vijf dagen markt en we hebben weer eens geluk, oftewel: in alle vroegte staan we op om nog iets van de markt mee te pikken. Het ochtendlicht zorgt ervoor dat het er schitterend uit ziet. Er zijn nog weinig klanten en iedereen is volop bezig zijn spullen uit te stallen. Een meisje verwerkt vakkundig een stapel kippen, inclusief een bad in gele vloeistof. En ook met een mand vol vissen weet ze wel raad. Er is een speciale hoek waar de bloemen staan. Niet om gezellig op tafel te zetten, maar voor het huisaltaar, iets wat elke Birmees hoe arm ook heeft. We zien tofu en allerlei soorten groenten die keurig uitgestald staan. De worteltjes zijn zelfs keurig gewassen. We kijken hoe een overvolle truck in rap tempo uitgeladen wordt en het blijft je verbazen wat daar allemaal uit komt.

We gaan terug naar ons hostel voor het ontbijt en daarna gaan we met Than Tun op pad, alle drie in korte broek. O.a. met wat spulletjes om uit te delen: fluitjes in alle kleuren en plakplaatjes van Walt Disney. Er valt al meteen van alles te zien: Engelse koloniale huizen, velden met geelbloeiende gewassen dat sesam blijkt te zijn en een soort parkeerplaats vol ossen met karren. Volgens Than Tun zijn het er zoveel vanwege de markt en mogen ze Kalaw niet in omdat dan het asfalt beschadigt. Than Tun weet erg veel te vertellen en we mogen hem alles vragen, maar over het regime pas als we buiten Kalaw zijn. Hij vertelt dat een elektriciteitsmeter duurder is dan een stuk land voor een huis, 250.000 kyat om precies te zijn. Than Tun moest er 25 jaar op wachten. Hij wijst ons ook op een bodhi tree, een heilige boom. De mensen ondersteunen de zware takken met stokken omdat ze dit een stapje dichterbij het Nirvana brengt. Bij ziekte en huwelijken hangen de mensen lintjes om de takken.

Al snel verlaten we de bewoonde wereld en lopen we door een tropisch regenwoud. Het is verboden om de bomen om te hakken omdat ze het water vasthouden. Er is hier namelijk snel tekort aan water. Een teakhoutboom herken je door de bladeren te kneuzen, die worden dan namelijk meteen rood. Than Tun vertelt ook na vragen van onze kant dat er dingen verbeteren in de loop der jaren, maar dat er weinig vooruitgang zit in het onderwijs. Volgens hem is er momenteel nog maar weinig dwangarbeid, maar eerlijk gezegd weten we ook dat het regime goed het foute verborgen weet te houden.

De wandeling is schitterend. We lopen over een pad tussen de rijstvelden door. Het is speciale bergrijst. De cyclus verloopt hier erg traag door de hoogte en gebrek aan warmte: er zit anderhalve maand tussen het zaaien en uitpoten en 150 dagen tussen uitpoten en oogsten. Ze zaaien op hooggelegen gebied en onderwijl prepareren ze het rijstveld. We geven ons eerste fluitje weg aan een schuchter jochie, maar hij is zo verlegen dat hij hem zelfs niet durft uit te proberen. Ingrid loopt achteraan en valt zo ongemerkt in een rijstveld. Althans, dat denkt ze, want als Than Tun subtiel een stok aangeeft waaraan ze zich op kan trekken, weet ze genoeg. We komen af en toe iemand tegen. De paden zijn zo slecht dat hier alleen ossenkarren kunnen komen, waar we er een paar van tegen komen.

We pauzeren bij een schitterend gelegen waterreservoir dat ervoor moet zorgen dat er altijd genoeg water is. Than Tun bekent dat hij niet kan zwemmen, wij bieden gul aan om hem te redden als dat nodig mocht blijken. Wij willen onze fantastische gids niet missen. Na onze stop gaat het pittig omhoog en genieten we daarna van spectaculaire vergezichten. We zien veel bergrijst en theevelden. Tussen de jonge theestruiken zijn sesamplantjes gepoot en dat zorgt voor een mooi contrastrijk groen/geel effect. We genieten van elke seconde en komen aan bij een viewpoint op 1.430 meter hoogte dat onze verwachtingen overtreft. Een oase is een beter woord. Een prachtig weids uitzicht op de omringende heuvels, een schitterende bloementuin aangelegd door onze Nepalese gastheer Mu Te. Hier zullen we overnachten. Er zijn vier ronde zitjes onder parasolletjes, maar ons wordt al snel duidelijk dat we de enige gasten zijn. We leggen onze spullen op onze 'kamer', of eigenlijk is het een stal waar een soortement bed is neergezet met vooral veel dekens.

Voor de lunch krijgen we lekkere pannenkoekjes en daarna gaan we naar twee Palaung-dorpjes, die totaal geïsoleerd liggen. Juist nu merken we hoezeer we geboft hebben met Than Tun. Hij is een bekende verschijning hier met zijn rugzak vol medicijnen en daardoor heeft niemand oog voor ons en hoeven we alleen maar onopvallend bij hem in de buurt te blijven. Het is heerlijk om je niet misplaatst en opgelaten te voelen. Than Tun geeft alle kinderen een vitamine C tablet die zo lekker smaakt als een snoepje. Een man schiet op Than Tun af, zijn vrouw heeft met de hakker haar voet geraakt, hij krijgt wat medicijnen mee. We lopen naar het eerste dorpje Ywathit en bezoeken daar een jongen die alleen thuis zit, hij heeft een ontstoken wond op zijn onderbeen. Than Tun maakt een desinfecterend badje en verbindt de wond. Ingrid geeft hem een zaklampje waar hij ontzettend blij mee is. Want het moge duidelijk zijn dat hier geen elektriciteit is. Het tweede dorpje heet Taryaw. Ook hier staan maar een paar huizen. Than Tun deelt weer veel pillen uit. Er liggen theebladeren te drogen, we zien een zeug met biggetjes. Er staat een mooi schoolgebouwtje voor de omliggende dorpjes met twee jonge onderwijzeressen aan het hoofd. We drinken thee in een longhouse waar zeven families wonen. Er valt wat licht naar binnen door de openstaande luiken. De dames proberen ons een handgeweven tas te verkopen en we kopen er ieder één. Op de 1.500 kyat dingen we niet af omdat we zien dat deze mensen het niet breed hebben. Than Tun – de schat – bedankt ons dat we iets gekocht hebben. Hij is zo aardig en bescheiden. Er ligt een man met hevige buikkrampen op een matje: obstipatie. Than Tun heeft geen geschikt medicijn bij zich. Wij hebben wel iets, maar dat ligt natuurlijk in Kalaw. We spreken af dat we het morgen aan Than Tun geven zodat hij het de volgende keer kan meenemen. Daarna lopen we weer terug en komen langs een nieuw viewpoint, een kopie van 'ons' viewpoint maar dan minder mooi.

Als de zon achter de bergen is gezakt frissen we ons snel op bij de waterput en zijn helemaal klaar voor het eten. Op lage krukjes eten we bij kaarslicht overheerlijk Dal met boontjes. Na het eten zitten we met elkaar bij het vuurtje: Mu Te, zijn aangenomen zoon, Than Tun en wij. Ons fotoboekje wordt uitgebreid bekeken en vooral de ansichtkaart van Amsterdam wordt met een zaklamp minutieus bestudeerd. Van onze klompen rillen ze van afschuw en onze Hollandse koeien doen het wederom erg goed. Ze moeten erg lachen als we vertellen dat de auto voor veel mensen hun Holy Cow/Heilige Koe is. Voor Vincent een perfecte gelegenheid om zijn eerste Myanmar-biertje te nuttigen. Bij de waterput, onder de mooiste sterrenhemel die we ooit gezien hebben, poetsen we onze tanden. Het is erg koud en we gaan onder een enorme stapel dekens liggen. Vincent kondigt dat hij zal wachten tot ons kaarsje is opgebrand, maar valt na tien seconden al zeer devoot in slaap.

Vrijdag 3 december – wandeldag 2 terug naar Kalaw (18 kilometer)

Die nacht slapen we perfect door de koude, frisse lucht en de totale stilte. We zijn vroeg wakker, de zon schijnt al weer. We zien zelfs Mount Popa 90 kilometer verderop liggen! Ons ontbijt bestaat uit luchtige broodjes gevuld met groente en gebakken banaan toe. Erg lekker. Mu Te heeft ook nog een boerderijtje en natuurlijk gaan we even bij de koeien kijken. De aangenomen zoon is al druk in de weer, de stal 'schept' hij met zijn handen schoon.

We genieten weer volop van de mooie vergezichten en Than Tun weet steeds weer van alles te vertellen. Zo weten we nu dat een ossenkar ongeveer 10 jaar meegaat en maar liefst 100.000 kyat kost. Een enorme uitgave. Voor de helft kun je ook de wielen en de as, het meest belangrijke en ingenieuze gedeelte, kopen. Elk jaar wordt de ijzeren band om het wiel strakgetrokken om aflopen te voorkomen. En dan de dieren: een buffel kost 200.000 kyat, een koe 250.000 en een stier zelfs 400.000 – 500.000. Wat een enorme bedragen! Omdat je een vergunning nodig hebt om stieren van het ene naar het andere district te vervoeren, worden ze vaak 's nachts gesmokkeld.

In het derde Palaung-dorp Hinkagone zijn we iets langer. Er zijn veel mensen de weg aan het repareren die er behoorlijk weggespoeld uitziet. Elk gezin moet één werkkracht leveren. Weet je meteen weer waarom je in onze verzorgingsstaat zoveel belasting moet betalen. Ingrid deelt de Walt Disney stickers uit en die vinden gretig aftrek, zelfs bij de mannen. Than Tun zorgt dat elk kind een vitaminepil krijgt. Daarna lopen we weer verder. Langzaam maar zeker zien we wat meer mensen. Een groepje dat rijst uitslaat, mensen die net als wij op weg zijn naar het plaatsje Danu. We lopen over de rails omdat er simpelweg niets anders is. Grappig dat we hier gisteren nog met de trein overheen hobbelden. We komen oma-moeder-kleindochter tegen en Ingrid geeft het meisje een fluitje. Ze lacht verlegen, is zichtbaar blij en al gauw willen de oma en moeder hem ook even uitproberen. Nog lang horen we vanuit de verte het fluitje.

Op het station van Danu is het een drukte van belang. Veel vrouwen die een enorme berg bloemen op hun hoofd dragen. Het ziet er leuk uit, net een grote hoed. Overal op het perron bergen bloemkolen. Er komt een trein binnen en die blijft voorlopig nog wel staan want de machinist moet wachten tot de trein vanaf de andere kant ook het stationnetje binnenloopt (er is namelijk maar één spoor). De conducteur controleert de kaartje en klimt zelfs op het dak voor de passagiers die daar zitten. Ondertussen proberen mensen vanaf het perron hun waar te verkopen. Kortom, er gebeurt ontzettend veel op dat stationnetje van Danu. We komen gewoon ogen tekort. Een groepje kindertjes wil spontaan op de foto, deze dia is nog steeds een van onze favorieten.

Op een zeker moment komt er een meisje aanlopen dat Ingrid bij de hand pakt en meevoert. We weten niet wat er gebeurt, maar vertrouwen het allemaal wel en volgen gedwee. Than Tun blijkt een maaltijd voor ons geregeld te hebben: heerlijke noedelsoep gevuld met ei en – hoe kan het ook anders bloemkoolsoep en verder zoetige pannenkoekjes. Het meisje blijkt de dochter van een vriend van Than Tun te zijn. Alle kinderen hebben vrij gekregen van school omdat de meesten thuis bij de oogst moeten helpen. Haar ouders zijn geen boeren en zij mag dan ook bij Than Tun en zijn vrouw logeren. Vanaf nu lopen we dus met z'n viertjes terug. Op haar teenslippertjes loopt ze moeiteloos de ene na de andere kilometer. We zien onderweg hoe een vrouw rijst vermaalt met een molen en via de rijstvelden lopen we terug richting Kalaw.

Than Tun vertelt dat de boeren tot ongeveer 2003 hun rijst voor weinig geld aan de regering moesten verkopen. Dat nodigde bepaald niet uit tot hard werken. Soms moesten ze zelf bijkopen om aan hun quota te voldoen! Hij vertelt ook dat landarbeiders 500 tot 700 kyat per dag verdienen en daar kan een gezin van drie personen net van rondkomen. Een pensioentje krijg je alleen als je minimaal 30 jaar voor de overheid hebt gewerkt. We lopen langs mooie, grote, witte trompetbloemen. Ze zijn giftig en volgens Than Tun kun je er gek van worden. En inderdaad denken we even dat we ze zien vliegen als we ineens een sinaasappelplantage zien met een geavanceerde druppelinstallatie. Hij blijkt gesponsord te zijn door een broer die in Amerika zit.

We pauzeren onder een banyan tree en lopen daarna een stuk langs het spoor. Than Tun vraagt ons geen foto te maken als we een militaire academie passeren. Het ziet er sjiek uit en ze hebben zo te zien een erg goede rijstoogst, veel meer dan de gemiddelde boer. Than Tun geeft ons voor de laatste kilometers nog een soort reep van nootjes en gecarameliseerde suiker. We – en vooral Ingrid – zijn er helemaal verrukt van en vrezen dat we er een nieuwe verslaving bij hebben. Het laatste stuk is nog best lang langs allemaal Engelse koloniale huizen. Tegen half vijf zijn we weer terug, we hebben achttien kilometer in de benen zitten en verder een hoop mooie herinneringen en volgeschoten diarolletjes.

Na een douche en de thee geven we Than Tun verbandmiddelen en medicijnen die we nog hebben, waaronder de obstipatiepillen voor onze patiënt van gisteren. Than Tun is erg blij met de enorme bus Betadine poederspray. We geven hem ook nog vijf leesbrillen omdat we er van overtuigd zijn dat hij daar wel een bestemming voor weet. Van onze

Fransen krijgen we nuttige informatie over het verlengen van ons visum. In Nederland konden we daar niet met 100% zekerheid achterkomen en dat is bij een militaire dictatuur niet echt een geruststellend vooruitzicht. Volgens de Fransos kun je bij vertrek op de luchthaven zonder problemen een paar dollar per dag als boete betalen. We zijn 's avonds weer lekker bij de Nepalees gaan eten: curry en gebakken banaan met gesmolten chocola. Schandelijk lekker.

Onder ons tafeltje staat een stoofje met smeulende kooltjes voor de nodige verwarming en verder valt er weer van alles te zien. We mogen een kijkje in de keuken nemen en je bent altijd weer vol bewondering als je ziet met hoe weinig hulpmiddelen en hoeveel gemak de lekkerste dingen in elkaar gedraaid worden. Ook als de elektriciteit uitvalt. Verder hebben we gemerkt dat veel mensen hier erg bang voor honden zijn en dat buiten die beesten schaamteloos uit. Blaffend jagen ze de langs rennende passanten na. Het is voor hun duidelijk een spel want als wij later onverschrokken langslopen, blijven ze suffig liggen.

Zaterdag 4 december – met een busje naar Mandalay

Vandaag gaan we voor het eerst met de bus in Myanmar. Een stuk sneller dan de trein, maar ook een stuk minder comfortabel zoals we zullen merken. Terwijl Than Tun naar de busterminal loopt om ervoor te zorgen dat we bij het hotel worden opgehaald, lopen er monniken in de kou op hun blote voeten met hun kruiken langs om bij de mensen om donaties te vragen. Zij zullen altijd iets geven omdat dat hun gang naar het Nirvana bespoedigt.

Daar komt de bus en Than Tun springt eruit. We wringen ons tussen de mensen door naar stoel 20 en 21. Op het nippertje komt iemand nog met onze tas eten naar buiten rennen, die we in het guesthouse hadden laten staan. En zo hobbelen we naar Mandalay: met 35 personen op 25 stoelen plus drie uitklapstoeltjes. En dan hebben we het nog niet eens over de bagage. De stemming is gemoedelijk. We rijden over een mooie bergweg. Tijdens een plaspauze in the middle of nowhere loopt Ingrid met de andere vrouwen mee de struiken in. Ingrid wacht rustig haar beurt af en een van de dames wacht solidair tot ook Ingrid klaar is. Daarna vervolgen we de bochtige bergweg. Ingrid heeft gelukkig een reistabletje genomen, een enkeling gaat over zijn nek maar gelukkig horen zakjes standaard tot de busuitrusting. Regelmatig stuiten we onderweg op een controlepost, maar die zijn duidelijk voor de Birmezen en niet voor ons bedoeld.

Natuurlijk hebben we ook een lunchstop. Zodra we zitten, wordt er meteen van alles op tafel gezet: rijst, kip, tofu, gekke strengtjes, soep. Allemaal heel snel en efficiënt en al snel vervolgen we onze weg. We zien groepen bruine geiten met hangoren, langs de kant van de weg liggen op grote matten pepers te drogen, grote boomstammen worden verwerkt. Om kwart voor drie is vlak voor Mandalay paspoortcontrole. Iedereen stapt gewillig uit de bus, wij moeten blijven zitten. Als we er dan toch – nieuwsgierig en stijf als we zijn – toch uitstappen, moeten ook wij door de controle heen. We krijgen twee mandarijnen van een reisgenote en dat tekent wel de gezellige en gemoedelijke sfeer die in de bus hangt waar wij ook deel van uit mogen maken al spreken we de taal dan niet.

Om half vier worden we bij het Highway Busstation aan de rand van Mandalay afgezet, acht kilometer voor ons Royal Guesthouse. We stappen dan ook met een paar Birmese vrouwen in een mini-pickup voor 750 kyat per persoon. Een van de dames kan wat Engels en dat maakt het tot een gezellige rit. Het is altijd erg leuk om de eerste indrukken op te doen van de plek waar je de komende tijd gaat zitten. Zo zien we meteen al het enorme, ommuurde paleiscomplex.

In het Royal Guesthouse hebben we een mooie kamer met airco, koelkast en balkonnetje voor \$ 12. In Yangon lagen de prijzen duidelijk hoger. 's Avonds eten we erg leuk en gezellig bij een vegetarische Indiër in een leuk straatje. Hier komen we de eerste Nederlanders tegen, ze reizen met de reisorganisatie Koning Aap. Vijftien jaar geleden waren ze

ook in Birma. Toen mocht je er maximaal een week verblijven en dan nog alleen maar in Yangon, Mandalay en Bagan.

Zondag 5 december – Mandalay

Vandaag gaan we voor het eerst Mandalay verkennen. Dat begint met het wisselen van geld. Dit keer belanden we in het Central Guesthouse en zijn ranzige Indiase eigenaar. De koers wordt steeds beroerder: nu 900 kyat. We doen alles te voet. De trishawrijders die voor ons hotel staan, vinden dit zonder uitzondering vreselijk ongezond. Het lijkt ons eerder ongezond als je twee toeristen op een oude fiets moet rondfietsen.

Ons eerste doel is de Zegyomarkt, de grootste bazaar van Mandalay. De oude markt is helaas vervangen door een Chinees aandoend winkelcentrum, bepaald onaantrekkelijk. Toch weet Ingrid leuke plastic gebaksvorkjes te kopen en Vincent slaat zijn slag bij het scheerschuim. Maar dan weer snel naar buiten. We stuiten op een straatje met allemaal winkeltjes vol monnikspullen: paraplu's, sandalen, naps. Dat laatste zijn een soort schalen die de monniken elke ochtend bij zich hebben als ze de huizen langsgaan voor eten. In Myanmar is het heel gebruikelijk om voedsel te doneren en zo een stapje dichterbij Nirvana te komen. Er gebeurt van alles op straat: schalen vol kruiden, pepers, stinkende vispasta. We drinken wat bij een lokaal drinkkraampje op de inmiddels vertrouwde lage stoeltjes.

Daarna gaan we naar het Swe-in-bin-klooster, een van de laatst overgebleven voorbeelden van de traditionele kloostercomplexen waar Mandalay ooit beroemd om was. Helemaal uit teakhout, versierd met prachtig houtsnijwerk en rustend op dikke palen. Het is inmiddels meer museum dan klooster, maar een verdwaalde oude monnik vraagt waar we vandaan komen. Op ons 'Holland' reageert hij verrassend met: "Oh, Van Nistelrooij," vergezelt van een elegante trapbeweging. Even verderop worden foto's gemaakt van een bruidspaar. Ze willen graag met ons op de foto, pas daarna is de familie aan de beurt.

Kort daarna worden we door twee jonge monniken aangesproken, zij nodigen ons uit in hun klooster Mahaway yan Bhon thar. Zo stil als het vorige, zo levendig is het hier. Wij gaan naar de slaapkamer van een van de monniken, waar hij samen met twee anderen slaapt. Eén monnik rent snel naar de markt om wat fruit voor ons te kopen. Er druppelen steeds meer nieuwsgierige monniken binnen die ons dieptevragen over voetbal stellen. Ze hebben weinig aan ons, maar toch hangen ze aan onze lippen. In hun geïsoleerde bestaan lijken ze te snakken naar contacten met buiten. Ze vertellen dat hun grote droom is om meer van de wereld te zien, om naar Thailand te gaan. Terecht merken ze op: "You are lucky that you were born in Holland." Ze hebben niet eens een paspoort. We maken foto's en beloven ze op te sturen. En dan staan we eindelijk weer buiten, zij blijven achter. Dit soort ontmoetingen maken veel indruk op ons, meer dan de mooiste pagode.

Met een trishaw gaan we richting de goudslagers, het getimmer vertelt ons waar we wezen moeten. Een rijtje mannen slaat met hamers van zeven pond onafgebroken op een stukje goud. En zo komen uit een stukje van 12 gram uiteindelijk na uren slaan 1.800 flinterdunne blaadjes van 4x4 cm. In een bak met water drijft een halve cocosnoot met een gaatje erin. Na drie minuten is deze volgelopen en worden ze afgelost voor drie minuten pauze. Zo ziet hun dag eruit, je geneert je haast dat je hier als toerist gaat kijken.

Door het kloosterbezoek zijn we te laat voor de zonsondergang op Mandalay Hill. Dan gaan we maar naar het thuisfront mailen via een lokale account. We eten heerlijk bij het Mann Restaurant, waar behalve toeristen ook veel locals zitten. Daarna gaan we met de trishaw naar een voorstelling van marionettenpoppen. Het publiek bestaat uit zeven man, op het podium staan acht poppenspelers, vijf muzikanten en twee danseressen. De poppenspelers staan achter een gordijn dat ze soms omhoog trekken zodat je goed hun knappe spel ziet. Pure acrobatiek met de handen is het! De master is 73 jaar, om zijn nek een grote medaille voor 'Beste poppenspeler van Myanmar 1995'. Na afloop wacht onze inmiddels vaste trishawrijder op ons. Hij is als vader van zes kinderen erg blij met

onze ritjes. Zijn fietstaxi huurt hij voor 300 kyat per dag. Morgen brengt hij ons naar de boot voor een tripje naar Mingun.

Maandag 6 december – Mingun

Vanmorgen zijn we al ruim op tijd bij de boot die ons naar Mingun brengt. Vervelen hoeven we ons niet, want er is genoeg te zien. Boten vol olievaten, een paardenkar vol bamboe, simpele slaaphutjes langs de oever. Een tijd kijken we naar een groep zanddraggers die met zware manden op hun hoofd vijf boten lossen. Op teenslippers over een smalle plank de steile oever op. We kijken vol bewondering maar ook met plaatsvervangende schaamte omdat deze mensen zulk zwaar werk moeten doen.

Uiteindelijk vertrekt onze boot met acht mede-toeristen. Ons wacht een relaxt tochtje van vijf kwartier in luie rotan stoelen. Onderweg zien we veel tijdelijke huisjes op de drooggevalen zandplaten, ook komen we een boot vol monniken tegen. Al van verre zien we 50 meter hoge Mingun-pagode (voluit: de Mantara-gyi-pagode) maar wat wil je ook: het wordt wel gekscherend de grootste hoop stenen ter wereld genoemd. Op de kant staan massa's ossenwagens maar het is niet ver lopen naar de pagode. Van dichtbij is hij nog imposanter; de voet meet 72 bij 72 meter en hij had 150 meter hoog moeten worden. Hij is redelijk intact, behalve enorme scheuren door een aardbeving uit 1838. Op blote voeten klimmen we via een steile trap zonder leuning omhoog in de brandende hitte. We hebben een mooi uitzicht over de rivier en een andere pagode.

Weer beneden koopt Ingrid wat kaarten en krijgt een kaart en een zakje pinda's kado. Typisch Myanmar: kadootjes vragen en geven. We bekijken de enorme gong die bij de Mingun-pagode hoort. In het Guinness Book of Records staat hij met zijn gewicht van ruim 100 ton vermeld als de zwaarste gong die nog intact is. En inderdaad: zes meter hoog, vijf meter breed en vijftien meter omtrek is niet niks. Een jonge monnik poseert gewillig en vraagt na afloop een donatie. Dat verwacht je bepaald niet uit een religieuze hoek, alhoewel: het is heel gebruikelijk dat jongens een paar maanden het klooster ingaan dus dan is het natuurlijk niet alleen religie dat de klok slaat. Toch vinden we het raar om geld te geven en het wordt een mandarijn.

Ook lopen we nog een bejaardentehuis binnen: een mannenzaal, een vrouwenzaal en wat privékamertjes. We babbelen wat, laten ons fotoboekje zien, wisselen op verzoek een dollar voor kyat en krijgen van een van de mannen een present: wat oude munten. Begin van de middag varen we weer terug naar Mandalay, waar onze vaste trishawrijder alweer op ons staat te wachten. Niet dat we daarom gevraagd hebben, al gunnen we hem deze ritjes graag. Met veel moeite vinden we een winkel waar ze diarolletjes verkopen, al zijn ze dan over de datum heen.

Halverwege de middag rijden we via allerlei leuke straatjes richting Mandalay Hill, waaraan de stad zijn huidige naam ontleent. Het is met geen pen te beschrijven wat we onderweg allemaal zien. Het leven speelt zich volledig op straat af en het is heerlijk om daar met de trishaw langs te rijden. De beelden, de geluiden, de geuren, het is als een film die afgespeeld wordt. Via de paleisgracht bereiken we Mandalay Hill en onze trishawrijder waarschuwt ons wel drie keer voor zakkenrollers. Moedig beklimmen we de 1.729 treden, een ware bezoeking in deze hitte. Sinds kort is er een lift, maar daar beginnen we natuurlijk niet aan. Echt saai wordt het tijdens de klim niet met alle verkoopsters die hun waar aan de man proberen te brengen.

En dan staan we eindelijk boven, samen met nog veel meer toeristen. Het uitzicht over de stad, de rivier de Ayeyarwady en de omliggende akkers is mooi, maar de veel geprezen zonsondergang blijft uit. In het donker struikelen we op onze blote voeten de trappen af naar beneden. Onze trishawrijder brengt ons naar het Lashio Lay Restaurant voor een heerlijke Shan-maaltijd. En ook nu wacht hij geduldig op ons. Omdat het voorlopig ons laatste ritje is, geven we hem 500 kyat extra.

Nog even checken of mensen op onze Mandalay-mail gereageerd hebben. Omdat we het mailadres van het internetcafé moeten gebruiken, kunnen we de reacties van het thuisfront alleen in Mandalay checken. Sommigen reageren wat wantrouwig omdat ze terecht het mailadres niet herkennen. Prins Bernard blijkt overleden te zijn, niet echt een groot gemis wat ons betreft.

Dinsdag 7 december – U Beinbrug

Ingrid wordt wakker met fikse spierpijn van Mandalay Hill. En wat kun je dan beter doen dan het er uit te fietsen. Met huurfietsen wurmen wij ons onverschrokken door de heksenketel van Mandalay. We passeren de Mahamuni-pagode, met het meest vereerde boeddhabeeld van het hele land. Toch gaan we vanwege tijdgebrek niet naar binnen. Hoezo vakantie? We pakken een sluiproute en moeten ook daar onze schoenen uittrekken voor vijf meter heilige grond. Daarna rijden we door naar het stadsgedeelte waar marmere boeddha's en pagodeparasols gemaakt worden.

En dan de stad uit richting Amarapura. Onderweg komen we door een vissersdorp waar net de netten worden binnengehaald en leeggeschept. Het hele dorp is toegestroomd. Even verderop zien we een grote groep eenden die door twee bootjes voortgedreven wordt. Eén bootje is druk bezig om een achtergebleven eend weer bij de groep te krijgen. Allemaal erg leuk om te zien. Maar we zien ook de andere kant: allemaal afval wat rond de huisjes ligt, vooral veel plastic zakjes.

Na wat zoeken en vragen komen we bij het Mahagandayon-klooster van Amarapura, maar we zijn helaas net te laat om de honderden monniken te zien eten. Een zeer fotogeniek moment waar bussenvol toeristen op afkomen, maar voor de monniken daardoor ongetwijfeld vrij onaangenaam. En wij zijn eerlijk gezegd ook blij als ze weer met hun bussen vertrokken zijn. We strijken neer op een lokaal terrasje voor koffie en thee en lopen daarna een akker in. Wat boeren ploegen met zeboes hun land, anderen staan tot hun middel in het Taungthamanmeer te vissen. Van onderaf hebben we prachtig zicht op de U Beinbrug, eind achttiende eeuw gebouwd en met 1,2 kilometer de langste teakhouten brug ter wereld. Maar het licht is voor de foto's erg hard zo midden op de dag. Daarom gaan we eerst op ons gemak Amarapura bekijken, bekend om zijn katoenen zijdeweverijen. Ze zijn niet moeilijk te vinden, je hoeft alleen op het geklikklak van de spoelen af te gaan. Al snel worden we binnen uitgenodigd. Er werken ook kinderen die volgens ons niet ouder dan twaalf jaar zijn, maar ze zijn zelf ongetwijfeld erg blij met deze niet al te zware baan. Elders worden briketten van modder en houtskool geperst en in de zon te drogen gelegd. We zijn de enige toeristen en blijven zeker niet onopgemerkt, en al helemaal niet als Ingrid midden in het dorp met een grote klap heerlijk onderuit gaat. Hoog tijd voor een terrasje dus, aan de oever van het Taungthamanmeer, met schitterend zicht op de U Beinbrug. Of eigenlijk zitten we op de bodem, omdat het meer na de regentijd langzaam opdroogt. De papaya, verse jus, tomatensalade en noedels zijn subliem.

Daarna lopen we eindelijk over de brug heen naar de overkant. Hij wordt volop door de lokale bevolking gebruikt en we komen dan ook ogen te kort. Aan de overkant kopen we een leuk houten kapstokje, tot nu toe weten we ons nog erg in te houden met de souvenirs. Als we weer terug over de brug lopen, wordt de zon schitterend weerspiegeld in het water en langzaam gaat de zon onder. Twee ossenkarren worden door het water geleid, met de ondergaande zon op de achtergrond. Een onvergetelijk beeld. De toeristen zijn inmiddels ook weer toegestroomd en Vincent trekt een sprint naar zijn fiets en racet naar een mooi punt voor foto's.

Het is al donker als we uit Amarapura vertrekken en op onze fietsen zit uiteraard geen licht. Aangezien niemand dit heeft, wordt het nooit echt gevaarlijk. Alhoewel het erg lastig fietsen is zonder straatverlichting. We vragen een paar keer de weg en naderen langzaam maar zeker Mandalay. Het wordt steeds drukker op de weg en het laatste stuk inhaleren we aardig wat stof en uitlaatgassen. Vincents trapper valt eraf en er komen

meteen wat mensen aan om te helpen. Maar met een steen als hamer heeft Vincent het zo gefikst. Net voor zeven uur leveren we de fietsen weer in. De douche is erg welkom en na het eten gaan we weer op pad om geld te wisselen. Het blijft raar dat je dit altijd 'ergens' illegaal moet doen om een normale koers te krijgen. Dat scheelt meer dan het honderdvoudige met wat je bij een bank krijgt. Zo belanden we eerst bij een ijswinkel, maar volgens Vincent is dat een smerige oplichter. En zo wordt het toch weer in de protserige woonkamer van een Indische hosteleigenaar.

Woensdag 8 december – Pyin Oe Lwin

De spierpijn van Mandalay Hill begint nu nog meer op te spelen en voor Ingrid zit er niet veel meer in dan strompelen. We gaan allereerst op pad om voor aanstaande maandag de boot naar Bagan te reserveren. Daarna verlaten we Mandalay om half negen en rijden in een mooie station car samen met twee Birmese dames in oostelijke richting. De chauffeur rijdt snel en veilig en het is een hele opluchting als we weer terug zijn op het platteland. Zonder stof en zonder uitlaatgassen. Ingrid dommelt door het reistabletje al weer snel in. Om precies tien uur arriveren we in Pyin Oe Lwin, gelegen op 1.100 meter hoogte en daarom in de koloniale tijd een populair hill station vanwege de koele lucht hier. Je ziet hier dan ook nog veel Indiërs, die in de Engelse tijd als soldaten hier gestatio neerd waren. We laten ons afzetten bij Grace Hostel II. Het is nieuw, maar heeft al veel vochtplekken en is eerlijk gezegd niet veel soeps.

Al gauw zien we de eerste paardenkoets, hier nog geen toeristische attractie maar een doodgewoon vervoersmiddel. In plaats van een taxi of een bus. Het zijn plaatjes, heel erg leuk om te zien! Pyin Oe Lwin is een leuk plaatsje met nog veel koloniale gebouwen, een grote Shan-markt en vooral veel dames achter breimachines. Winkels vol met gebreide truien en sweaters. Verder is er weinig te beleven. We informeren op het station naar de trein voor morgen maar blijken morgen pas een kaartje te kunnen kopen. Omdat donkere wolken boven ons samenpakken, laten we ons met een koetsje terugrijden naar het hotel. Hij is helemaal van hout, mooi geschilderd en rammelt door de straten.

We laten ons afzetten bij een internetcafé waar ze Yahoo zouden hebben, maar dat blijkt niet het geval te zijn. Een mail sturen heeft voor ons dan ook geen zin, omdat we morgen alweer vertrekken en mensen dus niet op onze mail kunnen reageren. Althans, ze kunnen het wel, maar wij kunnen het niet meer lezen. Dan maar naar de zeer westers aandoende Golden Triangle, waar Vincent een heuse cappuccino en Ingrid een onvervalsde brownie besteld. Als de zon weer doorkomt, gaan we weer de straat op. Inmiddels zijn overall eetkraampjes neergezet en we kopen een soort poffertjes. Daarna brengt de Indiase portier van ons hotel ons naar een kapper. Hij vertelt dat zijn grootouders vanuit Calcutta naar Myanmar zijn gekomen en dat zijn ouders in Yangon geboren zijn. Maar nog steeds spreken ze thuis Hindi. De eerste kapper zit in het café met een vol glas en kan even niet knippen, bij de tweede is Vincent meteen aan de beurt, al waren er zeker nog anderen voor ons. Met een handmatige tondeuse krijgt Vincent voor 300 kyat (ongeveer € 0,30) een mooie coupe aangemeten.

We eten in het islamitische Family Restaurant, wat een internationaal getinte dag! We eten uit vijftien verschillende schaaltes een soort tamarinde chutney. De douche in het hotel blijkt perfect te zijn, de beste tot nu toe. Om zeven uur ligt Vincent al in bed met zijn borrel: honingrum, een fantastische vondst. De bodem is in zicht, dus vanaf nu staat bovenop het wensenlijstje: een nieuwe fles. Morgen gaan we verder.

Donderdag 9 december – met de trein naar Hsipaw

De wekker gaat al om half zeven, Ingrid is weer misselijk. Met een koets rijden we in stijl naar het station. Het is er een drukte van belang. Vincent koopt de treinkaartjes naar Hsipaw, de vertrektijd is wat vaag: tussen acht en negen uur. Als de trein binnenloopt gaan we op zoek naar de business class en we zijn op z'n zachtst gezegd wat verrast als we hem vinden. Want waar zijn de luie stoelen? Het blijken gewone kaarsrechte houten banken te zijn, met een beklede zitting, dat wél. We verlaten iets over negen uur Pyin Oe

Lwin zonder het precies uit te kunnen spreken, geplande aankomst in Hsipaw is vijf uur in de middag.

Het is een helse tocht waar Ingrid weinig van mee krijgt. Met een reistabletje probeert ze zo goed en zo kwaad als het kan te liggen. Bij tijd en wijle steigert en stuitert de trein over de rails en de snelheid is gemiddeld maar 20 kilometer per uur. Met de auto gaat het sneller. Helaas voor Vincent rijden we achteruit en dan staat hij ook nog zijn plaats aan Ingrid af. Al met al kun je je afvragen: waarom al dit leed? Het antwoord is: het beroemde Gokhteikviaduct. Dit overbrugt een 300 meter diepe kloof en gold bij zijn totstandkoming in 1903 als een unieke prestatie in de kunst van het bruggenbouwen. We rijden er stapvoets overheen met links en rechts een diepe afgrond. Het lijkt een hachelijke onderneming die Ingrid in één klap van al haar misselijkheid zou kunnen verlossen. Maar gelukkig halen we de overkant. Ingrid heeft er nauwelijks iets van gezien, zo beroerd voelt ze zich. Vincent weet gelukkig stiekem een foto te maken, al is dat om wat voor reden dan ook streng verboden.

Onderweg valt op dat de oogst al weer achter de rug is. Hier en daar zijn boeren al weer aan het zaaien. Overall staan schoven. Om half vier zijn we er al en met twee trisja's rijden we naar het guesthouse van Mr. Charles. De douche blijkt zelfs nog beter te zijn dan in het vorige guesthouse. Ingrid gaat meteen plat, Vincent gaat Hsipaw verkennen. Overall zie je rijsthandelaren. Om negen uur gaan we al slapen. Een half uur later is het sowieso bekeken want dan gaat de generator uit. Het is hier muisstil en aardedonker.

Vrijdag 10 december – Hsipaw

Vincent loopt al om half zeven op de markt, maar daar valt nog weinig te beleven. Ingrid voelt zich goed en volgt wat later, maar ziet kans om onmiddellijk te verdwalen. Na het ontbijt met onze eigen kaas volgt er een herkansing. Dit keer zijn er veel rijsthandelaren met grote houten bakken vol allerlei soorten rijst. Met Ingrid erbij komt het contact met de plaatselijke dames gemakkelijk tot stand en dit levert heel wat mooie foto's op.

Elke ochtend kun je vanuit ons guesthouse een gratis excursie door de omgeving maken. Zo ook vandaag en om negen uur vertrekken we onder leiding van mr. Georgo samen met drie Amerikanen voor onze morning excursion. We passeren een Shan-dorp waar een trouwerij aan de gang is. Vijf westerlingen verhogen de feestvreugde natuurlijk enorm en voor we het weten, zitten we er tussenin. We krijgen allemaal een sigaar, thee en ricewhiskey. En als lunch (hoe kan het ook anders) rijst, groente en iets met varkensvlees. Niet iedereen wil de sterke drank en het varkensvlees, bang om ziek te worden. Maar volgens Vincent is het juist daarom een prima combinatie en zal de ricewhiskey alle bacteriën doden. Dus ... doordrinken! Nieuwsgierig worden we bekeken. Ingrid maakt een praatje met de dames in de keuken die voor 300 personen in grote woks het eten bereiden. Ze krijgt een presentje van een waaier met daarop de namen van het bruidspaar. En uiteraard zetten we het bruidspaar op de foto. Zij ziet er prachtig uit in haar jurk, hij draagt een fonkelnieuw glanzend blauw/wit trainingspak.

Door de rijstvelden lopen we verder. Onderweg zien we een oud kanaal dat vroeger water naar het treinstation voerde om de stoomtreinen van water te voorzien. Nu is het handig voor de aanwonenden. De drie Amerikanen vormen aangenaam gezelschap. Lee vertelt dat zijn naam in het Birmees 'penis' betekent. Tenminste, als je het hoog uitspreekt. Na heel wat lachsalvo's van de Birmezen heeft hij zichzelf inmiddels aangeleerd om zich met een lage stem voor te stellen.

Weer terug in Hsipaw splitsen we op en lopen we naar een eenmansbedrijfje waar ze van autobanden sandalen maken. De productie ligt op vijf paar per dag en ze schijnen onverwoestbaar te zijn. Bij een vrouw die op het eenvoudigste soort weefgetouw mooie geweven tassen maakt, kopen we een mooi exemplaar voor 1.200 kyat. En dat zonder afdingen. Ze kijkt verstoord op als we het met elkaar over Lee hebben. Blijkbaar hebben

we te hoog ingezet. Een schooltje dat we passeren mogen we helaas niet bezoeken. Verboden van overheidswege.

We relaxen wat op onze veranda en doen een dutje, in afwachting van ons bezoek aan mr. Donald, een neef van de laatste Shan-prins. Om half vier lopen we richting het Shan Palace en wachten voor de ingang op een muurtje, samen met nog een paar anderen. Wat we ervan verwachten? Gewoon, dat we een rondleiding over het terrein krijgen en de lovestory van de prins en zijn Zwitserse bruid te horen krijgen. Hij studeerde vrij anoniem in Amerika en leerde daar zijn vrouw kennen. Ze trouwden en reisden naar Myanmar, waar ze – tot haar ontsteltenis – koninklijk onthaald werden. Kort na de machts-overname in 1962 werd hij opgepakt en nooit meer teruggezien. Zijn vrouw heeft daar een boek over geschreven, dat hier nog steeds verboden is. Maar mr. Donald heeft een exemplaar: als in december 1994 voor het eerst sinds 1962 buitenlanders in Hsipaw worden toegelaten, ontvangt hij zijn eerste bezoeker, aan de tweede bezoeker vroeg hij om het boek van zijn tante die dit verzoek doorgaf aan een vriend. Deze vriend werd zijn zesde bezoeker en hij had inderdaad het boek bij zich. Over de post was dit boek nooit aangekomen! En zo kwam hij aan meer omstreden boeken, meegesmokkeld door individuele reizigers, zeventien boeken in totaal.

Mr. Donald heet ons zeer hartelijk welkom en we nemen plaats in de salon. Niks geen lovestory, hij vertelt ons dingen waar onze oren van klapperen! Hij vraagt om te beginnen waarom we gekomen zijn, terwijl we daarmee onvermijdelijk het regime sponsoren: dat begint al met de visumaanvraag, maar ook bij al het transport gaat een deel van het geld naar het regime. Het regime laat ons volgens Mr. Donald graag toe omdat we geld in het laatje brengen, omdat ze niet achter willen blijven bij de omringende landen, omdat ze weten dat echt contact met de mensen niet mogelijk is door de taalbarrière. Aung San Su Kyi zegt: bezoek Myanmar niet zolang er geen democratische regering is. Maar als oppositie wordt ze ook verondersteld om het tegenovergestelde van het regime te willen. Mr. Donald is er heel duidelijk in: "They look at you with hope and expectations. Media is for us a survivor, we are very hungry for information. The more tourists, the more brightness." Wij kunnen kostbare, belangrijke informatie zowel in- als uitvoeren.

Hij wijst ons erop hoe gelukkig wij moeten zijn met ons paspoort, ons geld en onze vrijheid. Alhoewel je ook nu nog niet echt vrij door Myanmar kunt rondreizen. Mr. Donald illustreert dit met een voorbeeld van een Amerikaan die drie jaar daarvoor op de fiets door Myanmar reisde. Hij checkte uit bij Mr. Charles en had als volgende bestemming Lashio opgegeven. Onderweg zag hij een leuk weggetje, fietste daar in en belandde in een dorpje. Na drie dagen hadden ze hem gevonden en hij werd op het eerste vliegtuig terug naar Amerika gezet. Zo had iedere toerist zijn 'eigen' geheim agent. Nu laten ze alles door de hotels registreren en worden ook wij precies in de gaten gehouden: als we ergens inchecken, geven we aan hoe lang we willen blijven en waar we daarna heengaan. Dit gaat in dertienvoud naar allerlei departementen en wee je gebeente als je niet naar de opgegeven plaats doorreist! Ook wij zitten in het systeem en worden via de computer op de voet gevolgd. Een raar idee!

Mr. Donald vertelt rustig, maar gedreven en heeft – aldus Vincent – een goed gevoel voor ongekunsteld drama. Af en toe zwijgt hij, zodat de informatie kan bezinken. Hij hamert erop dat wij als backpackers veel belangrijker voor de Birmezen zijn dan wij in de verste verte kunnen vermoeden. De reisgezelschappen worden alleen in rap tempo langs de highlights gevoerd, zij zien alleen maar de mooie kant. Niet de kant van de onderdrukking, de kinderarbeid, de dwangarbeid. Maar wij kunnen de negatieve aspecten van het regime wereldkundig maken. "Backpackers are a network of smuggled information." Birmezen hebben die mogelijkheid niet: één grap en ze gaan de gevangenis in. Iedereen hangt aan zijn lippen, sommigen maken driftig aantekeningen. De elektriciteit is uitgevalen en bij kaarslicht wordt alles nog indringender. Alleen wij, Mr. Donald en verder niets lijkt het wel.

Volgens Mr. Donald mogen er van het Gokhteik viaduct geen foto's gemaakt worden om de slechte staat te verbergen. Ook brugconstructies uit het westen hebben niet het eeuwige leven. En dat terwijl de huidige treinen veel zwaarder beladen zijn dan vroeger. Ook vertelt hij hoe de Chinezen het land leegschrapen, al het teakhout uitvoeren. De invloed van de Chinezen is enorm en ze nemen langzaam maar zeker de hele economie over. Ook voor Mr. Charles (de eigenaar is een Chinees), het guesthouse waar veel backpackers neerstrijken, heeft hij geen goed woord over. Jammer dat je zulke informatie pas achteraf krijgt, anders waren we zeker ergens anders gaan zitten.

Uiteraard komen we ook op de controle van het email-verkeer. Mr. Donald reageert verast en enthousiast op onze verhalen dat jonge, inventieve computerfreaks toch altijd weer een mogelijkheid weten te vinden om het regime om de tuin te leiden en mailen via yahoo en hotmail mogelijk te maken. Maar hij vertelt ook dat een backpacker hem een maand geleden vertelde dat hij een mail naar huis had gestuurd met in de PS iets over het regime. De mail kwam aan, maar zonder PS.

En zo vallen we in de salon van Mr. Donald van de ene verbazing in de andere. Dat hij dit allemaal durft te vertellen. Is hij niet bang om opgepakt te worden? Hij antwoordt: "It is my house, here is no Mr. Charles." Natuurlijk loopt hij het risico dat hij opgepakt wordt, dat zijn huis opgeblazen wordt. Maar hij is oud en hij wil zijn verhaal doen. Al met al zijn we er vijf uur, iedereen is danig onder de indruk. Dit moet iedereen denk ik toch even verwerken, een van de meest indrukwekkende momenten van onze reis!

Zaterdag 11 december – Hsipaw

Ingrid is weer misselijk, dus Vincent gaat in alle vroegte alleen op pad naar de morning market. Het is nog mistig. Hij is niet de enige; uit de omliggende dorpjes stromen de mensen toe. Maar het is niet alleen maar mooi, want er slingert enorm veel plastic afval rond. Hij strandt in het winkeltje van Mr. Book, die een boekje opendoet over onze hostelman Mr. Charles. Zo schijnt hij boottochtjes te organiseren waar hij 15.000 kyat voor vraagt en waar slechts 2.000 kyat bij de bootsman terechtkomt. Een vrij onsmakelijk verhaal.

Na het ontbijt gaan we met twee andere toeristen op pad; Jim en Nico, de tweede Hollander die we tegenkomen. Ingrid doet een dappere poging maar blijft met overgeven en diaree steken bij de begraafplaats. In de brandende hitte wankelt ze terug naar het hostel, terwijl de drie heren verder lopen.

Vincent:

Het uitzicht over een dal met rijstterrassen en bloemen is schitterend. De waterval is in de verte al goed te zien en via een pad langs een riviertje naderen we langzaam maar zeker. Na een laatste klim staan we dan eindelijk onder aan de waterval, samen met nog een stuk of tien jongens waaronder drie monniken. Een van de jongens laat de grotpagode zien en de dieper gelegen druipsteenformaties. De rest zwemt volop in het heldere water. Op de terugweg is er weer van alles te zien. Een begrafenisstoet, een boer die uitlegt hoe hij zaait, de kunstig gestapelde schoven. Halverwege de middag zijn we terug, Ingrid ligt nog steeds op bed, balend dat ze dit allemaal moet missen. Ik ga me douchen en scheren en strijk met een Myanmar Beer neer op de veranda. Maar het is nog niet gedaan voor vandaag. Het blijkt Shan Oudjaar te zijn en na een fried rice ga ik alleen richting de pagode (of de paya, zoals ze hier zeggen). Rondom de bioscoop is het gezellig druk met zelfs een podium met band. Ik heb de hele tijd gezelschap van een jongen, in Myanmar zul je je niet snel alleen voelen. Kaarsen verlichten de feestlocaties. De dansvoorstelling van tien uur pik ik nog mee, maar het feestvuur van middernacht wacht ik niet af. Morgen verlaten we Hsipaw.

Zondag 12 december – terug naar Mandalay

Ingrid voelt zich redelijk en om half acht vertrekken we in een shared taxi samen met twee locals, waaronder de vrouw van de chauffeur. Ze begint meteen koekjes uit te de-

len. De bagage past er maar net bij. Het is een mooie en soepel rit door een bergachtig landschap met veel rijstschoven. Regelmatig kruisen we het spoor. Via een haarspeldafdeling en de onvermijdelijke culinaire stop belanden we al snel in Pyin Oe Lwin. Het weemt er van de militairen, maar al snel vervolgen we de reis terug naar Mandalay. Onderweg tanken we twee keer. Tankstations zijn hier niet dus er wordt met behulp van een grote trechter met een filter een jerrycan benzine in de tank gegoten.

Rond de middag worden we weer afgezet bij het Royal Guesthouse in Mandalay, maar er zijn alleen duurdere kamers beschikbaar. Hoewel we een \$10-kamer hadden gereserveerd. Dat is wel eens balen in Azië; je kan reserveren tot je een ons weegt, maar je moet het toch altijd weer afwachten. Uiteindelijk krijgen we wat korting, maar dan vervalt het ontbijt. Afijn, laten we maar genieten van onze laatste uurtjes in Mandalay.

Om te beginnen kopen we wat diafilms voor Vincent. Altijd een lastige missie en dan komen ze meestal nog uit een snikhete vitrine ook. Maar dit keer komen ze zowaar uit de koeling! Daarna gaan we naar de gouden Kutho-daw-pagode met daar omheen maar liefst 729 kleine pagodes met daarin marmeren platen waarop de hele tipitaka staat, een soort boeddhistische bijbel. Bij acht uur lezen per dag zou het je zo'n 450 dagen kosten: 38 boeken van ongeveer 400 pagina's! Het complex wordt dan ook wel het grootste boek ter wereld genoemd. Oorspronkelijk was de tekst uitgehakt en verguld, men deed daar acht jaar over. Nu zijn de letters geveerd om kosten te besparen. We pakken ook meteen de Sanda-mani-pagode mee, die koning Mindon liet bouwen ter nagedachtenis aan zijn jongere broer, die bij een paleisrevolutie in 1866 om het leven kwam. Later werd er een lange rij kleine pagodes omheen gebouwd, waarin het commentaar op de tipitaka wordt bewaard dat in 1774 stenen tegels is gebeiteld.

Nog snel doen we wat boodschappen voor de lange boottocht van morgen en doen dan in ons hotel nogmaals ons beklag over onze misgelopen reservering. Uiteindelijk komt het dan toch nog goed.

Maandag 13 december – de boot naar Bagan

In alle vroegte worden we opgehaald door onze vaste trishawrijder, die ons vanwege onze bagage samen met een bevriende trishawrijder naar de boot zal brengen. We fietsen door een donker Mandalay en klimmen na een half uur aan boord. Er is plaats voor zo'n 100 mensen, voornamelijk backpackers. Kort na de afvaart is er een prachtige zonsopkomst met op de voorgrond allemaal vissersbootjes. De uren verstrijken, de stuurman laveert om de zandbanken heen, de passagiers doen een dutje. En dan doemen de eerste paya's van Bagan op. De vlakke van Bagan is bezaaid met pagodes. Ze zijn in dit steppe-landschap perfect te zien. En juist dit droge klimaat heeft ervoor gezorgd dat de bouwwerken zo goed bewaard zijn gebleven. Het is het grootste boeddhistische ruïnegebied ter wereld en een van de meest fantastische bezienswaardigheden van Zuidoost-Azië. Van de oude metropool Bagan met naar schatting 200.000 inwoners zijn alleen stenen tempels en pagodes overgebleven.

Om vier uur 's middags meren we aan. Met een busje rijden we naar de Golden Village Inn en hebben een leuke kamer met veranda. Onze burens zijn niet alleen Hollanders, maar ook nog eens oude bekenden van Vincent uit Peking. It's a small world! We gaan uit eten in een sfeervol straatje, dat Vincent doet denken aan Hoi An. Helaas stelt het eten weinig voor en als we terug lopen, pakken we ook nog de verkeerde straat. Maar, wat blijkt: we lopen daardoor wél langs een leuk restaurantje (Mytizima) met supergoede muziek dat ook nog eens vlak bij ons guesthouse ligt. Daar moesten we morgen maar eens naar toe gaan. Maar eerst even bijkomen. We gaan vroeg naar bed, de matrassen zijn voor de verandering eens goed.

Dinsdag 14 december – Bagan

Eigenlijk willen we het vandaag rustig aan doen want we zijn geen van beiden erg fit. Maar de nieuwsgierigheid wint het toch en uiteindelijk – na uren gebabbel met onze ge-

zellige buren – slenteren we naar de Shwezigon-pagode, een van de belangrijkste heiligdommen van het hele land. De bouwwerkzaamheden begonnen in 1059 en werden in 1090 voltooid. Eronder ligt een botje uit het voorhoofd van boeddha begraven. De klok-vormige stoepa heeft nog niet de slanke, verticale vorm van de Swedagon en maakt een wat massieve indruk. Maar door de voortdurende stroom pelgrims, ziet hij er nog steeds schitterend uit. Uitgerekend op deze religieuze plek komen twee oude vrouwen met hele dikke sigaren op Vincent afgeschuifeld, ze willen duidelijk tegen betaling op de foto. Dit is voor Vincent te aanlokkelijk om te laten lopen.

Daarna gaan we voor het eerst een souvenirwinkel in waar ze allerlei lakproducten verkopen. Gemaakt van bamboe, soms massief (hard) en soms gevlochten met paardenhaar (buigzaam). En vooral die laatste variant is heel bijzonder, in eerste instantie denk je dat het gewoon plastic is. Achter de winkel zijn tien meisjes bezig met de decorering en het is altijd boeiend om het werkproces te zien.

We lunchen bij Myitzima, het restaurantje met de goede muziek. En wat blijkt: de sandwiches en lassi zijn perfect. De eigenaar Kyaw blijkt een erg vriendelijke vrijgezel met een kolossale bril te zijn. Vol trots laat hij zijn CD-voorraad zien, veelal krijgertjes van toeristen. En zo zitten we daar in het verre Myanmar, met Miles Davis op de achtergrond.

's Middags huren we fietsen. Er schijnt hier ergens in een van de smalle straatjes een man te zitten die houten karren maakt, waar we graag een kijkje willen nemen. Iemand is zo vriendelijk om op een briefje wat in het Birmees te krabbelen en dat laten we steeds zien. Uiteindelijk vinden we onze vakman, hij is net met een wiel voor een paardenkoets bezig. Het wiel bestaat uit zeven delen en veertien spaken. Hij zit op een heel laag krukje en houdt het wiel stevig tussen zijn voeten geklemd. Een paardenkoets met twee wielen brengt ongeveer \$ 800 tot \$ 1.000 op. In het laagseizoen, als de karren niet gebruikt worden, is hij vooral druk met onderhoud en reparaties. Wij hebben geluk dat hij net met een wiel bezig is, wat toch het meeste vakmanschap vraagt.

We fietsen verder richting de Shwehsan-daw-pagode, die in de elfde eeuw werd gebouwd. Ooit markeerde ze het oorspronkelijke centrum van Bagan. Nu is het een van de weinige tempels van Bagan waar je nog de trappen op mag en daarom is het een van de mooiste plekken om de zonsondergang boven de vlakke met de pagodes te beleven. Het is dan ook behoorlijk druk met tourgroepen. Helaas schuift er een grote wolk voor de zon, dus een mooie zonsondergang kunnen we vergeten. Maar gelukkig hebben we nog twee kansen en ondanks die wolk is de aanblik van al die pagodes verbluffend mooi en het is dan ook niet voor niets dat de UNESCO Bagan tot cultureel erfgoed heeft verklaard. Officieel zijn er niet minder dan 2.229 ruïnes geregistreerd. Vele onderzoekers schatten het totaal aantal pagodes, kloosters en meditatiecentra zelfs op 12.000!

We eten 's avonds bij Kyaw, die ons stralend begroet. Het is eigenlijk alleen een stukje gras met wat tafeltjes en een klein hutje waar de kok de lekkerste maaltijden in elkaar draait. Het is sfeervol verlicht en gezellig druk, Kyaw is helemaal in zijn element en draait zijn CD-tjes. Wat een fijne plek!

Woensdag 15 december – Bagan

Vandaag gaan we met paard en wagen op stap om de verder gelegen tempels te bezoeken. We zouden met een vlotte, Engelssprekende geschiedenisstudent op pad gaan, maar hij komt met de smoes dat zijn paard geblesseerd is. We worden afgescheept met zijn oom, een vader van vijf kinderen die geen woord Engels spreekt. We voelen ons in de maling genomen, maar wat doe je er aan. Hij zal dit trucje wel elke dag uithalen. Onze nieuwe gids kan ons niets vertellen, maar weet natuurlijk feilloos de mooie plekjes te vinden en wacht met zijn paard Shindy steeds geduldig op ons.

Voor de liefhebber: we bekijken de volgende plaatsen: Iza-gawna-pagode, Wi-ni-do-groep, Nanda-mannya-tempel, tayok-pyemin-tempel met prachtige versieringen en een

idem dito uitzicht, Lei-myet-hna-tempel. We hebben een tussenstop in Minnanthu, waar we een grote kudde zeboes zien. Het is knetterheet en we zijn blij dat de paardenkar een afdakje heeft. Als we weer verder gaan, komen we een ossenkar tegen. De weg is te smal om elkaar te passeren en omdat de ossenkar helemaal volgeladen is, stappen wij uit zodat onze kar kan keren. Ondertussen lopen we een pindaveld in waar geoogst en geploegd wordt. De zeboes hebben gevlochten rieten muilkorven.

Na dit intermezzo gaan we weer verder en bekijken: de Sula-mani-tempel, de Dhammayan-gyi-tempel en natuurlijk ook de Ananda-tempel, toch wel een van de mooiste en door zijn gouden piek in ieder geval de meest opvallende. Reusachtige teakhouten poorten vormen de toegang.

We hebben een lekkere lunch in een lokaal tentje, waar ook de buschauffeurs neerstrijken nadat ze de tourgroep bij iets sjiekers hebben afgezet. Daarna rijden we door naar Myinkaba waar een van de betere lakwerkwinkels zit: Golden Cuckoo. Vol bewondering luisteren we naar de uitleg van het proces. Hoe laklaag na laklaag op de bamboe gesmeerd wordt: soms zeven lagen, soms veertien lagen. En hoe op elke nieuwe laag een week drogen in een warme vochtige ruimte volgt. En dan moet nog kleur voor kleur het motief aangebracht worden. Zo zijn ze ergens al gauw een paar maanden mee bezig. De prijzen liggen een stuk hoger dan in een normale souvenirwinkel maar we weten toch een mooi schaalpje op de kop te tikken.

Dan is het weer hoog tijd om op zoek te gaan naar een mooi sunset-point. We proberen het bij de Mingala-zedi-pagode, een populaire uitkijkpost en het is inderdaad een van de weinige waar je nog echt hoog mag komen. Toch vinden we die van gisteren mooier. We doen een tweede poging bij de That-byin-nyu-tempel, bij toeristen jarenlang alleen bekend als 'zonsondergangtempel', maar inmiddels is het beklimmen verboden door monumentenzorg. Dus uiteindelijk eindigen we weer net als gisteren bij de Shwehsan-daw-pagode. Het is een stuk rustiger dan gisteren, we weten inmiddels wat een mooi uitkijkpunt is en uiteindelijk is de zonsondergang veel mooier dan gisteren. Die is dus binnen!

We eindigen –where else! – weer in het restaurant van Kyaw, het eten is weer subliem! De elektriciteit valt halverwege uit en Mr. Kyaw rent bedrijvig met kaarsen heen en weer. De kok krijgt ook een kaars, dus die gaat gewoon door alsof er niets aan de hand is. Het is haast niet te geloven wat een zo'n man met zo weinig zo veel voor elkaar krijgt.

Donderdag 16 december – Bagan

Vandaag starten we rustig op met een ontbijtje op onze veranda en constateren dat we het mooiste uitzicht hebben. Met zon! Die dag rommelen we wat aan met onze huurfietsen. Geld wisselen, naar de coffeeshop voor koffie (of course), melk en brownies. Ingrid is gelukkig sinds Bagan weer in optima forma! We slenteren wat rond op de markt, die in een leuke nauwe steeg is. Ook kopen we alvast buskaartjes naar Pyay voor aanstaande zaterdag. En we hebben na wat rondvragen een internetcafeetje ontdekt waar je via een slinkse omweg je eigen Yahoo kunt gebruiken. Altijd weer leuk om te ervaren dat er ook nog mensen zijn die de dictatuur te slim af zijn. Voor we het weten is het al weer tijd om te lunchen. Mr. Kyaw is wat van slag: door stroomuitval doet de CD-speler het niet.

's Middags gaan we op jacht naar lakwerk. We kopen uiteindelijk een mooie set onderzetters. Aansluitend kachelen we door naar de Ananda-tempel. Het is er rustig, althans: wat toeristen betreft. Er zijn ontzettend veel souvenirverkopers en na lang wikken en wegen en afdingen kopen we uiteindelijk zes borden en vier groene schaalpjes. Allemaal lakwerk. Toch steeds weer apart dat je in zo'n geïsoleerd land sommige dingen met dollars betaalt. We lopen door naar de westingang van de Ananda-tempel waar vooral veel opdringerige kaartenverkoopstertjes rondhangen. De rest van de Birmezen heeft alleen maar oog voor de centraal opgestelde televisie waar net de wedstrijd Myanmar-Timor gespeeld wordt. Dan fietsen we door naar Oud Bagan om nog eens op ons gemak de That-byin-nyu-tempel te bekijken, die met zijn hoogte van 61 meter boven alle andere

bouwwerken in de vlakte uitsteekt. Het is dan ook de grootste tempel van Bagan. We raken aan de praat met een Yin Yin. Ze is erg verbaasd als ze hoort dat ook in Nederland de fiets zo vaak gebruikt wordt. En ook ons fotoboekje wordt uitgebreid bekeken. Vooral de winterplaatjes, de bloemen en de Amsterdamse grachtenpanden vallen erg in de smaak. We beloven morgen bij haar souvenirstalletje te komen kijken. In het donker rijden we terug en Ingrid koopt nog snel een set onderzetters. Kadootje voor het thuisfront.

Vrijdag 17 december – Bagan

Vandaag zitten we al om half acht op de fiets zodat Vincent het mooie strijklicht op de gevoelige plaat kan vastleggen. En laat er bij de Hti-lo-min-lo-tempel toevallig net een kudde zeboes langskomen! We gaan ook nog even langs Yin Yin. Ze is erg blij met haar presents: een portemonnee, sjaal en een klein flesje parfum. De Bu-hpaya-pagode aan de Ayeyarwady-rivier is niet bijster interessant, maar daar vlak bij worden net een paar grindboten uitgeladen. Niet met grote machines maar door een groep dames die met de zware manden op het hoofd door het water de glibberige kant op zwoegen. Af en aan.

We fietsen verder naar het dorpje Myinkaba, dat ook bekend staat als het dorp van de lakwerkers. De eerste winkel blijkt de mooiste spullen te verkopen: in plaats van de normaal gesproken felle kleuren rood, geel en groen, gebruiken ze hier meer aardetinten en Vincent krijgt er een mooi verjaardagskado in de vorm van vier lakwerk bekers. En we kopen er ook een droppot. Althans, zo bestempelen wij hem, want Aziaten gruwen doorgaans van drop. Voor we terug fietsen, nemen we bij een stalletje een fried rice en zien van heel dichtbij een hop.

Via de ommuurde Naga-yon-tempel en Nieuw Bagan fietsen we over een stille weg naar een van de indrukwekkendste bouwwerken van Bagan: de goudglanzende Dhammazika-pagode, waarvan het bijzondere is dat ze een vijfhoekige plattegrond heeft. We hebben geluk, want naast de pagode is een waterput, waar zo aan het einde van de middag net iedereen met ossenkarren water haalt. Een levendig tafereel waar we een hele tijd blijven kijken. We kopen nog snel een glas sap van geperst suikerriet en rijden dan snel door naar de Tayok-pyu-min-tempel, met een werkelijk schitterend uitzicht over de vlakte bezaaid met pagodes. Vreemd genoeg weten maar weinig mensen deze tempel te vinden, misschien omdat het wat meer moeite kost om er te komen.

In het donker fietsen we terug en rijden prompt te ver door. Daarna ons galgenmaal bij Mr. Kyaw. Nog één keer sweet chicken curry met cashewnoten en de onvolprezen spaghetti. Nog een laatste keer naar het internetcafeetje met zijn ene computer. Maar wél een waar je je eigen Yahoo kunt gebruiken. Dit recalcitrante gedrag belonen we natuurlijk graag met een fooi en de jongens zijn blij verrast. Nog even de buskaartjes voor morgen ophalen en dan valt het doek.

Zaterdag 18 december – met de bus naar Pyay

Vandaag stapt Vincent al voor zes uur op de fiets voor een – hopelijk – mooie zonsopkomst. Maar als de batterijen van de camera leeg zijn, lukt het foto's maken ook niet echt. Gelukkig valt de zonsopkomst tegen, anders baal je natuurlijk enorm. Onze bus vertrekt pas halverwege de middag en tot die tijd rotzooien we wat aan: rustig ontbijten, inpakken, een bezoekje aan de paardenkarman, met Kyaw op de foto.

Als de bus naar Pyay vertrekt, zitten we in de volle zon, maar het is misschien nog maar twee uur, dus dat houden we wel uit. Uit de luidspreker schalt Birmese muziek, gevolgd door een vechtfilm. Zoals altijd in Azië staat de volumeknop helemaal open. Als we een dinerstop hebben, is het inmiddels donker en de maan schijnt op de Ayeyarwady rivier. Daarna gaat het verder over een eenbaans zandweg en na flink wat gehobbel zijn we blij als we kort voor middernacht in Pyay zijn.

We hebben een routebeschrijving naar het Smile Motel en de eigenaar heeft ons tijdens de reservering verzekerd dat het echt niet ver is. De trishawrijder krijgt ons dan ook niet in zijn fietstaxi en dringt ook verder niet aan. Sterker nog, hij fietst langzaam met ons mee om zeker te weten dat we veilig aankomen. We kunnen het in eerste instantie haast niet geloven, omdat we in de loop der jaren toch regelmatig tegen de Aziatische opdringerigheid aangelopen zijn. Maar dit is Myanmar en hier is het vaak net iets anders. De deur van het motel gaat van het slot en we gaan meteen naar bed. Het was een lange en vermoeiende dag.

Zondag 19 december – Pyay en met de bus naar Yangon

Pyay dient slechts als tussenstation en na het ontbijt bespreken we meteen twee plaatsen voor de bus naar Yangon. We hebben nog een paar uur om in Pyay rond te kijken en dat is genoeg. We beginnen met de grootste bezienswaardigheid: de Shwe-hasn-daw-pagode, die tot de heiligste plaatsen van Myanmar behoort. Al zou je dat soms niet zeggen; als we via een lange, overdekte trap naar boven lopen, zien we tussen alle religieuze souvenirs vooral ook veel posters van Manchester United/Ruud van Nistelrooij en Arsenal/Dennis Bergkamp. Een ding weten we zeker: tijdens deze reis hebben we geheel onbedoeld ook onze voetbalkennis een beetje bij kunnen spijkeren. De pagode biedt vanaf het terras een mooi uitzicht over de Ayeyarwady en het landschap er omheen. Ook hangen er ontzettend veel klokken.

Daarna lopen we naar het treinstationnetje omdat daar altijd wat te beleven is. Zo ook nu. Bergen papaya's worden een voor een in bladeren en krantenpapier gepakt, ondenkbaar dat dit in Nederland op het perron zou gebeuren. Ook arriveert er net een klein treintje. Hij is overvol en zelfs bij de machinist zitten nog veel passagiers. Des te verwonderlijker hoe snel de trein leegstroomt. Meteen gaan er weer nieuwe passagiers inzitten, terwijl de trein pas over tweeënhalve uur vertrekt. Maar je bent dan in ieder geval verzekerd van een zitplaats op een van de houten banken. Een stukje verderop is een grote draaitafel waarop de trein draait en daarna de weg terug rijdt.

We strijken neer bij het Diner Stage Show Restaurant met een fantastisch zicht over de brede rivier. Speciaal voor Vincent wordt er snel koffie gehaald en terwijl we genieten van een heerlijke lunch, oefent de band alvast voor vanavond. Favoriet is duidelijk Let it be van The Beatles. Ze zingen het meerdere malen, dat wil zeggen: het enige couplet dat ze kennen. Maar wij vinden het alleen maar leuk en zij zijn blij dat ze publiek hebben.

Daarna gaan we weer richting het station, want we willen natuurlijk het vertrek van het treintje niet missen. Hij zit inmiddels bomvol, aan het balkon hangen allemaal lege manden. Het is lunchtijd en al snel krijgen we eten aangeboden dat de mensen van huis hebben meegenomen. Maar dan klinkt uit de verte het fluitsignaal van de naderende locomotief en ineens klimt iedereen razendsnel in en op de wagons. Om iets na half een vertrekt het treintje met allemaal zwaaiende mensen, inclusief de machinist. Ons wacht ons eigen ritje met de bus van Pyay naar Yangon, naar verluidt de beste weg van Myanmar.

De receptionist van ons motel heeft uitgetekend waar het opstappunt is, maar nog lopen we er zo voorbij. Gelukkig wijst een trishawrijder ons de weg en zo stappen we toch nog op tijd in de Asia Express. De rit verloopt zoals de meeste Aziatische busritten: veel stoppen, bijvoorbeeld om een soldaat uit te laten stappen. Zijn hele familie wacht hem op en het weerzien is hartverwarmend. Maar ook hard toeteren en als je voorin zit (zoals wij), val je volop in de prijzen. De bus is propvol en ook in het gangpad staan allemaal lage krukjes. Het is een mooie rit langs de rivier en veel boeren zijn bezig met dorsen op de onmetelijke rijstvelden in deze delta. We kunnen ons er nu echt iets bij voorstellen dat Myanmar ooit de grootste rijstproducent ter wereld was. Tot het regime de handel om zeep hielp. Overal staan karren en vrachtwagens vol met rijstzakken.

Aan het begin van de avond arriveren we eindelijk op een afgelegen en donker busstation in Yangon en moeten dan nog een uur met de taxi. Onze gereserveerde kamer bij het

Golden Smile is al weggegeven omdat we zo laat zijn. Niet te geloven, we moeten nu nog op zoek naar een andere kamer en zoveel is er in deze buurt niet. Uiteindelijk nemen we onze intrek in het White House Hotel. In een klamme kamer zonder ramen, maar met goede bedden en een goede douche. Hier houden we het de laatste vier nachten wel uit. We eten nog wat bij een straatrestaurantje en terwijl we op de zo kenmerkende ministoeltjes een heerlijk bord noedels eten, rennen de ratten af en aan tussen de afwashoek en het riool. Yeah, we are back in town!

Maandag 20 december – Ynagon

Het ontbijtbuffet op het lawaaierig dakterras is uitgebreid en erg lekker. Daarna trekken we weer Yangon in. We hebben de belangrijkste dingen al gezien toen we hier een paar weken geleden aankwamen, maar het leven van alledag op straat verveelt nooit. In een Chinese tempel krijgen we via de 'stokjesmethode' de toekomst voorspeld en die is niet mis: good luck & famous. Tempel en markt lopen haast naadloos in elkaar over. Flinterdunne crêpes worden in sneltreinvaart gebakken, kolossale woks worden te koop aangeboden, een aardewerken broodoven die Vincent uit India herkent, stempelkussens in de papiersteeg, vis en vlees in het souterrain, draagbare betelnotenstalletjes, een straat met allerlei gereedschap en schroefjes. We wagen ons zelfs aan een bak verse yoghurt.

Ineens lopen er twee agenten langs die een grote mand met bloemkolen dragen. De verkoopster haalt het lachend terug en verkast maar. Blijkbaar stond ze ergens waar het niet mocht. Twee portiers zitten voor 'hun' gebouw en de een friemelt innig aan het oorlelletje van de ander.

We lopen langs het duurste hotel van de stad waar de goedkoopste kamer \$ 180 kost. We vragen of we van het zwembad gebruik mogen maken en na wat heen en weer gebel blijkt dit niet te mogen. Zeker als ze horen in wat voor inferieur hotel we zitten. Jammer, het ziet er schitterend uit. Vincent wil morgen gewoon met bravoure naar binnen sneaken, oftewel: doen alsof je een gast bent. Ingrid is er te schijterig voor. Lees verder en je weet wat we uiteindelijk gedaan hebben.

Verder wat dagelijkse dingetjes gedaan. Een diafilm gekocht en gemailld. Terwijl de andere toeristen mopperen dat ze verplicht het mailadres van het internetcafé moeten gebruiken, weten wij inmiddels hoe we dit kunnen omzeilen. Aan de grote klok hangen kun je dit soort dingen beter niet anders is het gelijk afgelopen. Vincent gaat naar de kapper. Eerst gaat het hulpje aan de slag maar dan neemt de grote baas het toch over, want kappers worden altijd wat nerveus van Westerse hoofden.

Met de taxi laten we ons afzetten bij het Kandawgyi meer. Het is erg groot, maar niet iets wat je gezien moet hebben. We eten in een gezellige eettuin onder de bomen, een coin houdt de hordes muggen op afstand. We hebben zicht op het meer en het Karaweik Restaurant, een sjiek bootrestaurant. Hier komen alleen sjieke mensen in dure auto's, iets wat je hier normaal gesproken weinig ziet. De rijkdom is gênant om te zien als je het afzet tegen de levensstandaard van de meeste mensen hier. Bovendien is het restaurant van de regering en die kas willen we natuurlijk zo min mogelijk spekken.

Dinsdag 21 december – laatste dag in Yangon

Vanmorgen gaan we richting de Bogyoke Aung San markt, de grootste van Yangon. Onderweg maken we kennis met een oude man die een koffie- en theewinkeltje runt (No 134, 27th Street, Yangon). Hij vertelt hoe hij meer dan 40 jaar geleden een pelgrimsreis naar Mekka heeft gemaakt en trots laat hij zijn enige boventand zien. En zo hebben wij ons gezellige praatje al weer gehad. En hij staat er ook nog op dat we wat thee van hem krijgen; de zoveelste present. De markt zelf valt tegen; vooral veel souvenirs en geldwiseselaars. Veel drukte, veel herrie. En dan blijkt opeens ook Vincents broekzakrits open te staan. Een poging tot zakkenrollen? In ieder geval tijd om weer eens verder te kijken, want er moet nog gezwommen worden. En daar heb je ook wel zin in met die hitte. We hebben het adres van een zwembad. Het is een heel eind lopen en lastig te vinden. Het

woord 'swimming pool' kent natuurlijk niemand, maar na de crawlbewegingen van Ingrid wijzen ze ons waar we wezen moeten. Het is in een van de buitenwijken.

We plonsen uiteindelijk in een buitenbad waar buitenlanders tijdens de lunchpauze gebruik van mogen maken. En zo zwemmen we in een uitgestorven wedstrijdbad met duiktorens. De badmeesters zitten met een kan thee in de schaduw, maar ze komen in actie zodra Vincent van een van de hogere duiktorens wil springen: "Dangerous." Ze zijn waarschijnlijk zo bang dat je iets overkomt wat hun in de problemen kan brengen.

Voor de verandering laten we ons door een taxi terugrijden naar de stad; het is zó heet en bovendien moeten onze kyats op. We gooien er dan ook maar meteen een heerlijke portie yoghurt met honing en ananas tegenaan. Onderweg lopen we langs een stalletje met stapels medicijnen. Je zou het onderste doosje haast niet durven vragen! Vincent koopt wat ORS en vraagt of hij een foto mag maken. "No photo," klinkt het, maar de 'apotheker' kan het toch niet laten om te poseren en zo hebben we toch onze foto.

Om vijf uur 's middags zijn we al bij Junior Duck voor de allerlaatste keer. We zijn de eerste gasten en het personeel zit aan de tafel naast ons massaal te niksen. Het eten is ook nu weer heerlijk en aansluitend kopen we de laatste dingetjes en pakken zoveel mogelijk onze spullen in. We gaan onze allerlaatste nacht in Myanmar in.

Woensdag 22 december – terug naar huis

Na het ontbijt kopen we eerst voor Vincent een paraplu zoals ze alleen door de monniken gebruikt worden. Ze verkopen in dit winkeltje sowieso alleen maar monnik-attributen. Dan regelen we nog een taxi naar het vliegveld samen met een Duits stel. Bij aankomst is het even spannend: we zijn er vijf dagen langer dan toegestaan is en vanuit Nederland konden we niet echt achterhalen hoe ze daar mee omgingen. En we moeten inderdaad naar het kantoor van een of andere hotemetoot in uniform. We moeten het afkopen en dat kost ons \$ 36 inclusief een extra stempel voor 'Overstay', dus dat valt allemaal mee.

Als Ingrid later vraagt welke gate we moeten hebben, vertelt het meisje van Malaysian Airlines lachend dat er maar één is. Lekker makkelijk! Vincent koopt nog een laatste lakwerk schaalpje en dan stijgen we op. In Kuala Lumpur hebben we een tussenstop en moeten een paar uur wachten. Vincent kent er de weg dus het is gemakkelijk om even de stad in te gaan: Merdeka Square, de grote vlaggenmast Masjid Jamek, het drukke Chinatown. Maar wat vooral opvalt: de vele toeristen die er ook nog eens zeer welvend uit zien. Daar tussendoor scharrelen allemaal bedelaars, de een ziet er nog slechter uit dan de ander. Het is eigenlijk heel naar om te zien, al die volgevreten toeristen die maar één doel lijken te hebben: net doen alsof al die verminkte bedelaars er niet zijn. Als Vincent naar het toilet gaat, zit er ineens een rat op zijn schoen. Tja, een wat bizar einde van onze reis.

Myanmar heeft ons echt gegrepen: enerzijds de mooie dingen die we hebben gezien en de vriendelijkheid van de mensen, anderzijds de kant die het regime het liefste voor ons verborgen houdt en waar we toch flintertjes van te zien kregen. Onze interesse is blijvend gewekt! Tijdens een dia-avondje van een vriend die 20 jaar geleden in Myanmar is geweest, blijkt dat je de meeste van zijn dia's zo tussen onze dia's had kunnen plaatsen. Er is in die tijd niet veel veranderd, met name op het platteland.

Boeken

Burma Centrum Nederland	Achter de façade, handboek voor Burma
Ghosh, Amitav	Het glazen paleis
Khoo Thwe, Pascal	From the land of green ghostst
Marshall, Andrew	The trouser people
Mawdsley, James	The heart must break

Sargent, Inge
Sargent, Inge
Takano, Hideyuki

Mein Leben als Sao Thusandi, Prinzessin der Shan
Twilight over Burma, My life as a Shan Princess
The shore beyond good and evil